Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ŌZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1998 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

6 феврал, № 6 (3442)

КОСМОНАВТ СОЛИЖОН ШАРИПОВГА

Қадрли Солижон!

Америкалик астронавт касбдошларингиз билан «Шаттл-Эндевер» космик кемасида парвоз қилиб, соғ-саломат қайтганингиз ҳақида менга йўллаган мактубингизни ўқиб, беҳад мамнун бўлдим.

Сизнинг само бағрига қилган парвозингиз миллатимиз ғурурига-ғурур, фахрига-фахр қўшди. Ўзбек номини бутун жаҳонга яна бир бор тараннум этиб, улуғлади. Космик парвозга ўзингиз билан Ўзбекистон байроғини олиб чиққанлигингиз эса чинакам маънода миллатга муҳаббат намунасидир. Жасоратингиз исми шарифингизни дунёга довруғ таратган аждодларимизнинг номлари билан бир қаторга қўйди, десам муболаға бўлмайди.

Бугун мен сиз каби мард йигитни улғайтирган ота-онангизга чин кўнгилдан раҳмат, деймaн. Оддий бир ўзбек хонадонида сиздай фазогир ўғлон вояга етганлигининг ўзи оила нақадар муқаддас эканлигидан далолат. Сизга таълим-тарбия берган, фазогирлик касб маҳоратига, шу жумладан Россия космонавтика мактабига йўл очиб берган мураббийларингиз ва космонавт касбдошларингизга алоҳида миннатдорлик изҳор этаман.

Шунингдек, сиз билан бирга коинотга парвоз қилган америкалик жасур астронавтларга бутун ўзбек халқи, шахсан ўз номимдан ташаккур билдираман.

Азиз Солижон!

Ишончим комилки, коинотга илк сафарингиз келгуси ҳаётингиздаги ютуқларга пиллапоя, Ўзбекистонда ташкил этилган халқаро аэрокосмик мактаб ўқувчилари, бутун юртимиз ёшлари учун юксак ибрат бўлиб хизмат қилади.

Яна бир нарсани алоҳида таъкидлашни истардим. Бундан олти аср муқаддам улуғ аждодимиз Амир Темур шажарасида юлдуздек порлаган Мирзо Улуғбек само бағрига сирли нигоҳ ташлаган эди. Сизга эса юлдузлар билан ёнма-ён учиш насиб этди. Бинобарин, йигирма биринчи аср остонасида сиз кўрсатган қаҳрамонлик давлатимизнинг юксак мукофоти — «Амир Темур» орденига муносибдир. Улуғ бобомизнинг табаррук руҳи сизни доимо қўлласин!

Сизни тарихий парвозингиз билан яна бир бор муборакбод этаман! Мустаҳкам соғлиқ, узоқ умр, оилавий бахт-саодат, фазогирлик фаолиятингизда янги-янги муваффақиятлар тилайман!

Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти

9 феврал—Алишер Навоий туғилган кун

Абдурашид АБДУҒАФУРОВ,
Беруний мукофоти лауреати

ШЕЪРИЯТ САРОЙИ

«ХАЗОЙИН УЛ-МАОНИЙ»НИНГ 500 ЙИЛЛИГИ

Шу йили инсоният шеърий тафаккурининг муҳташам саройи, том маънода «маънилар хазиналари» бўлмиш «Хазойин ул-маоний» мажмуасининг узил-кесил тартиб берилганига беш аср тўлади. Бу улкан шеърий обида мундарижасини, Алишер Навоийнинг ўз таъкидига кўра, «етти саккиз ёштин» «то олтмиш яқиниғача», яъни эллик йилдан ортиқроқ умри давомида она тилида яратган асарлари ташкил қилади.

Профессор Ҳамид Сулаймоннинг аниқлашича, мажмуадан Шарқ шеъриятида фаол амалиётда бўлган ўн олти жанрдаги, умумий ҳажми 45 минг мисрага яқин 3132 мустақил шеър ўрин олган. Мажмуанинг 1498 йили узил-кесил якунланган энг мукаммал таҳририни улуғ шоир шу даражада ўзаро ички қатъий мутаносибликда тузганки, кейинчалик мажмуага бирорта янги шеър киритиш ёки ундан олиш, профессор Ҳ.Сулаймон таъкидлаганидек, мутлақо мумкин эмас.

Эътибор беринг: Алишер Навоий «Хазойин ул-маоний» таркибидаги тўрт девоннинг ҳар бирига баб-баравар олти юз элликтадан ғазал жойлаштирган. Бугина эмас. Шу ғазалларнинг қофияланишига кўра ҳам ҳар бир девонда ўзаро тенг ва қатъий мувофиқ бўлишига алоҳида аҳамият берилган. Натижада, масалан, «алиф» ҳарфи билан тугалланувчи қофия-радифли ғазаллар тўртала девонда ҳам ўттиз тўққизтадан, «бе» ҳарфи билан тугалланувчи қофия-радифли ғазаллар йигирма еттадан ва ҳоказо тенг сонда учрайди. Яна бир далил: бутун мажмуада ҳаммаси бўлиб «анго» радифли ўн икки ғазал бор. Бу ғазаллар тўрт девонга ҳам баб-баравар учтадан тақсимланганидан ташқари, улар ҳар бир девонда бир ўринда — 8, 9, 10-ўринларда жойлаштирилган.

«Хазойин ул-маоний»даги 2600 ғазал, беистисно, қатъий қоида даражасида худди шундай тартиб билан тақдим этилган.

Далиллар «Хазойин ул-маоний»ни улуғ шоир қарийб ўн йил давомида уч бор қайта тартиб бериб, тобора мукаммаллаштириб, ҳозирги олий даражага етказганини кўрсатади.

Алишер Навоий Буюк Бешлик — «Хамса»ни ҳайратомуз қисқа муддатда (1482—1484) муваффақиятли тугатгач, зудлик билан иккинчи расмий девони — «Наводир ун-ниҳоя»ни тартиб беришга киришади ва кўп ўтмай (1485) уни якунлайди. Бу девон фақат ғазаллардан ташкил топган.

Аниқ айтиш мумкинки, «Наводир ун-ниҳоя» девони тузилганидан кейин ҳам девонларга кирмай қолган «ҳар синф абъётдин» кўпгина намуналар бўлган. Булардан ташқари, катта ижодий суръат билан янги-янги шеърлар қоғоз саҳифаларига тушаверган.

«...Оз вақтда кўп шеър айтилди ва ҳар навъ назм теграмга йиғилди», деб ёзади буюк шоир худди шу йилларни назарда тутиб. Бу фикрни давом эттириб Навоий аввалги икки девондаги шеърлардан **«янги айтилғон абъёт адади аксар»** (кўп) ҳолга етганлигини алоҳида таъкидлайди. Шундай экан, «хотирға келур эрдиким, — деб ёзади Навоий, — агар бу авроққа (варақларга, яъни шеърлар битилган саҳифаларга — А.А.) рабту тартиб берилмаса, бир ҳаводис тундбоди (ҳодисалар бўрони — А.А.) эсгач, ҳар саҳифасин бир ён совурғай ва агар бу гулбаргларни **зебу ойин била бир гулдаста боғланмаса,** бир навойиб (мусибатлар — А.А.) насими еткач, ҳар варақин бир ён учурғай».

Ўйлаш мумкинки, Алишер Навоий «Наводир ун-ниҳоя» девонини тузиш жараёнидаёқ ўз шеърий меросига қайта тартиб бериш ниятига келган ҳамда аниқ режалар туза бошлаган. «Бадоеъ ул-бидоя» девонига битилган дебочада Навоийнинг ўз маснавий ва қасидаларининг ҳар бирини алоҳида-алоҳида жилдларга жойлаштириш нияти ҳақида аниқ-равшан сўз юритиши эса **(«...яна маснавий ва қасоиддин бошқаким, иншооллоҳ, алар дағи ҳар қайси бошқа мужаллад бўлғай...»,** ана шу ижодий изланишнинг аслида узоқ илдизларига ишора этади. Бу йиллари Навоий, биринчи навбатда, ўтмиш буюк ижодкорларнинг девон тартиб бериш анъаналарини синчиклаб ўрганади. Кейинчалик «Муҳокамат ул-луғатайн» асарида шоир «бу фақир мутолаасиға кўп машғул бўлмағон девон оз эркан...», деб ёзади ва, хусусан, Амир Хусрав Деҳлавий, Хожа Ҳофиз Шерозий, Абдураҳмон Жомий девонларини алоҳида таъкидлайди. Ҳақиқатан ҳам, амалда худди шу машҳур соҳиби қаламларнинг девон тартиб бериш тажрибаларини Навоий маъқул топган. Масалан, «Муҳокамат ул-луғатайн» асарида форсий шеърлари жамланган «Девони фоний»ни **«Хожа Ҳофиз тавриди... тартиб берибменким, олти минг (байт — А.А.) дин абъёти адади кўпракдур»,** деб ёзади.

Давоми учинчи бетда

Юлдуз УСМОНОВА:

«ЎЗИНГДАН АЙЛАНАЙ ХАЛҚИМ...»

Муҳтарам Президентимизнинг битта даъватлари юрагимга ўрнашиб қолган: дунёга халқимизнинг улуғлигу, бетакрор санъати билан ҳам чиқишимиз керак. Мен бутун вужудим, иймон-эътиқодим, ўй-хаёлим билан шу улуғ даъват қанотида яшайман.

5-бет

ФАРЗАНДЛАР НИМАДАН ИБРАТ ОЛАДИ?

2-бет

6-бет

«ЎҒЛИМ, СЕН БОРСАНУ НЕГА ЙЎҚДАЙСАН...»

МУЗЕЙЛАР ҲАЁТИДА ЯНГИ ДАВР

Йилнинг боши мамлакатимиз маънавий ҳаёти учун хайрли келди. Ўзбекистон Президенти 12 январ куни «Музейлар фаолиятини тубдан яхшилаш ва такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармонга имзо чекди. 13 январ куни эса Вазирлар Маҳкамаси «Алпомиш» достони яратилганининг 1000 йиллигини нишонлаш тўғрисида» Қарор қабул қилди.

Бу икки ҳужжат мамлакатимизда маънавият ва маърифатни юксалтириш устувор йўналиш эканлигига яна бир ёрқин далилдир.

Президентнинг «Музейлар фаолиятини тубдан яхшилаш ва такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармонидан кўзланган мақсадлардан бири республикамиздаги барча музейларни ягона бир «оила»га бирлаштириш, яъни улар фаолиятини бошқарувчи марказий раҳбар орган яратишдан иборатдир. Фармон — музей ходимлари ва музейшунослар кўпдан кутган муҳим ҳужжат. Фармонда музейлар фаолиятини тубдан яхшилаш ва такомиллаштиришнинг йўл-йўриқлари кўрсатилган. Унинг ҳар бир бандида Ўзбекистон музейлари истиқболини белгиловчи тадбирлар белгиланган.

Фармонда: «Республикамиздаги Маданият ишлари вазирлиги, бошқа вазирлик ва идораларга тегишли барча турдаги мавжуд музейлар фаолиятини мувофиқлаштириш, қўллаб-қувватлаш ва уларга зарур илмий-услубий ёрдам кўрсатишни таъминлаш мақсадида Маданият ишлари вазирлиги қошида музейларни қўллаб-қувватлаш республика «Ўзбекмузей» жамғармаси ташкил этилсин», — дейилиши музейлар равнақи учун муҳим омил бўлди. Музейшунослар йўлини ёрутувчи чироқ порлади. Кўп йиллик орзулар амалга ошадиган бўлди.

Хўш нима учун музейларга эътибор кучайди?

Бу саволга жавоб беришдан олдин: «Музей ўзи нима?» — деган саволга жавоб бериш керак. Музей — маданият кўзгуси, тарихий, моддий ва маънавий ёдгорликларни тўплаш, сақлаш, ўрганиш ва ташвиқ қилиш каби ишларни амалга оширувчи илмий, маърифий — маънавий маскан. У экспозиция ва кўргазмалар воситасида илмий ташвиқот ва маънавий тарбия вазифасини бажаради. Ижтимоий вазифаларга кўра, илмий тадқиқот, маърифат ва ўқув музейларига, йўналиш ва коллекцияларига қараб эса тармоқли (фан ва санъатнинг бирор соҳасига ихтисослашган), ўлкашунослик (муайян маъмурий ҳудуднинг турли жабҳалари мажмуасини акс эттирувчи) ва меъмориал (муҳим тарихий воқеалар, атоқли арбобларга бағишланган) музейларга бўлинади.

Музейларга бўлган қизиқиш қадим вақтлардан бошланган. Юртимизда замонавий тушунчадаги музейчиликнинг 122 йиллик тарихи бор. 1876 йили Тошкентда турли коллекционерлар қўлида тўпланган ҳар хил ашёлар тўплами асосида ўлкашунослик музейи (ҳозирги Ўзбекистон тарихи Давлат музейи), 1918 йили Ўзбекистон санъати Давлат музейи, 1937 йили Тошкентдаги Амалий санъат музейи, 1941 йили Алишер Навоий номидаги Адабиёт музейи каби бир қатор соҳаларни ёритувчи музейлар ташкил топди. Айнан музейларда тўпланган маълумотларга асосланиб, халқимиз маданиятининг жуда қадимийлиги,бойлиги жиҳатидан дунё миқёсида юқори ўринлардан бирини эгаллаб келганлиги исбот қилинди.

Буюк давлатларнинг бугуни ҳамда истиқболини маданият ва маънавият ҳақида гувоҳлик берувчи музейларсиз тасаввур этиш қийин. Бинобарин, Президентимиз Ислом Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида» китобида тўғри таъкидланганидек: «Бирон-бир жамият маънавий имкониятларини, одамлар онгида маънавий ва ахлоқий қадриятларни ривожлантирмай ҳамда мустаҳкамламай туриб ўз истиқболини тасаввур эта олмайди».

Баҳоуддин Нақшбанд, Амир Темур, Мирзо Улуғбек каби буюк зотлар хотираларини абадийлаштириш мақсадида ва улар яшаган давр илм-фани, маърифати ва маданиятининг юксак тараққиётини ҳаққоний акс эттириш ва кенг тарғиб қилиш, тарихий ютуқларимиз ва анъаналаримиз асосида ёш авлодни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш мақсадида республикамизнинг турли шаҳарларида кўплаб музейлар ташкил топди. Жумладан, Тошкентда барпо этилган Темурийлар тарихи Давлат музейи қисқа вақт ичида элимиз ва дунё назарига тушди. Олий даражадаги техник воситалар билан таъминланган бу музей 1996 йилнинг 18 октябри куни Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги муносабати билан Ўзбекистон раҳбарлари ва жамоатчилик , шунингдек, кўплаб қўшни давлатларнинг вакиллари иштирокида тантанали равишда очилган эди. Мана, шундан буён музейни томоша қилишга шошилаётганларнинг кети узилмайди. Музей уларда катта таассурот қолдирмоқда. 1997 йил мобайнида 200 мингга яқин томошабин қабул қилдик. 39 давлатдан келган 109 расмий ҳайъатга хизмат кўрсатилди. Жами бўлиб мингдан ортиқ экскурсия олиб борилди. 33 минг томошабин (ўқувчи ёшлар, ногиронлар, уруш иштирокчилари каби)га бепул хизмат кўрсатилди.

Музейимизни керакли ноёб

Давоми иккинчи бетда

МАДАНИЯТ ХОДИМЛАРИ ГУРУНГИ

Ўзбекистон маданият ходимларидан бир гуруҳи 29 январ куни Ҳамза номидаги Академик драма театрига жам бўлди. Ижодий уюшма ва бирлашмалар раҳбарлари, аъзолари, оммавий ахборот воситалари ходимлари, олимларнинг бу учрашувида бир қатор жамоат ташкилотларининг вакиллари ҳам иштирок этди. Йиғилганлар мустақиллик даврида босиб ўтилган йўлга назар ташлаб, олдинда турган вазифалар ҳақида гаплашиб олишди.

Ўзбекистон мустақиллигининг олти йили мобайнида ҳам иқтисодий, ҳам сиёсий, ҳам ижтимоий соҳада мисли кўрилмаган ютуқларга эришди. Президентимиз маданият, маърифат, маънавиятни ривожлантиришга катта эътибор бермоқда. «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик маркази, «Ўзбекнаво», «Ўзбекрақс», «Ўзбеккино», Бадиий академия, Маъмун академиясининг ташкил этилиши, Ўзбекистон тарихини барпо этиш борасидаги ишнинг бошланиши, Кадрлар тайёрлаш бўйича Миллий дастурнинг қабул қилиниши сингари жуда кўп ишлар халқимизнинг ўзлигини англаши, миллий ғурур ва маънавий қадриятларни тиклаш борасида амалга оширилаётган давлат сиёсатининг ёрқин намуналаридир.

Халқаро кинофестивал, «Шарқ тароналари» халқаро мусиқа фестивали улкан маданий салоҳиятимизни намойиш этибгина қолмай, мамлакатимизнинг халқаро майдондаги нуфузини янада оширди. Буларнинг барчасида, шунингдек, Бухоро ва Хива шаҳарларининг 2500 йиллигига бағишланган тадбирларда адабиёт ва санъат аҳлининг, маданият ходимларининг хизмати бениҳоя катта бўлди. Бу тадбирларда иштирок этганлардан бир гуруҳи Ўзбекистоннинг юксак мукофотларига сазовор бўлгани, ҳукуматнинг санъаткорлар, маданият аҳлига доимо ғамхўрлик қилиб келаётгани, уларнинг хизматини муносиб баҳолаётганидан яна бир далолатдир.

Бироқ, эришилган ютуқлар билан кифояланиб қолмаслик керак, Ўзбекистоннинг буюк келажагини таъминлаш, ёш авлодни халқимиз ўтмишига ҳурмат, миллий ғурур ва Ватанга садоқат руҳида тарбиялаш борасида қилинадиган ишлар кўп. 1998 йили Оила йили деб эълон қилинган экан, маданият ходимлари олдида Ватаннинг негизи бўлган оилани мустаҳкамлаш учун хизмат қиладиган юксак савиядаги бадиий асарлар яратиш, китобхон ва томошабин дидини тарбиялашдек шарафли вазифалар турибди. Бу ўринда мамлакатимизда мавжуд барқарор вазиятни тўғри идрок этган ҳолда, хотиржамлик ва лоқайдликка берилмаслик, доимо сергак бўлиш зарур.

Учрашувда Президентнинг Давлат маслаҳатчиси Ў. Раҳматов, Бош вазир ўринбосари А. Азизхўжаев нутқ сўзлади.

(ЎзА)

Саҳнамиз юлдузи Ҳалима Носирова бир суҳбатда шоир Чўлпоннинг тўпламларида ва вақтли матбуотда учрамаган бир шеърини ёддан ўқиб беради. 1996 йил 14 августда таниқли адабиётшунос олим Салоҳиддин Мамажонов мазкур шеърни санъаткор тилидан ёзиб олган ва уни биринчи сўзи ҳамда мазмунига қараб «Лабларинг» деб шартли сарлавҳалаган. Қуйида ана шу шеърни газетхонлар эътиборига ҳавола этмоқдамиз:

ЧЎЛПОН

ЛАБЛАРИНГ

Лабларинг кўп чанқагандир, кўп чанқаган лабларинг,
Тортадир озғин вужудим ёниб турган бу танинг.

Кўзларинг сузгин олов ҳилват тарафга тортадур,
Юзларингда гул қизиллик аста-аста ортадур.

Кўкрагинг сапчиб тепиб, ўйнаб туродур кўкрагинг,
Ҳар тепишда бир ўпар кўксингни оппоқ кўйлагинг.

Мен дахи сендек ёниб, титраб турибман, оппоғим,
Тоқатим йўқ, бир ҳавас сезгинг билан тўлган чоғим.

Тоқатим йўқ, тоқатим йўқ, тоқатим бундан нари,
Лабларим чанқаб чўзилди, чўз лабингни илгари.

ҲИНД МАНЗАРАЛАРИ

Кўргазма залларида

Ўзбекистон Бадиий академиясининг Кўргазмалар залида «Ҳиндистон—Ўзбекистон рассомлари нигоҳида» деб номланган асарлар кўргазмаси намойиш этилмоқда. Ҳиндистон — сеҳрли, афсонавий юрт. Бу диёрга ўзбек мусаввирларининг эътибори баланд. Олис Ҳиндистонга яқинликнинг, жонбошликнинг боиси не?

Бу саволга жавоб топгандай бўламан — ҳамма гап халқимизнинг дўстпарварлигида, дўстни таний билиш, танлай билиш фазилатида. Ҳиндистонга, ҳинд халқига нисбатан бўлган муҳаббатимиз бир-икки кунда бунёд бўлмаган. У асрий, абадий асосга эга. Улуғ аждодимиз Заҳириддин Муҳаммад Бобур ва унинг муборак номи билан боғлиқ салтанатнинг бу мамлакат ҳаёти, тарихидаги ўрни, аҳамияти беқиёсдир.

— Ҳиндистон мавзуида асарлар битишингизнинг сабабини шарҳлаб берсангиз, — дея мурожаат қилдим мазкур кўргазманинг икки иштирокчиси — Ўзбекистон Бадиий академиясининг ҳақиқий аъзолари Акмал Нуриддинов ва Акмал Икромжоновга.

Акмал ИКРОМЖОНОВ: — Ақлимни танибманки, Ҳиндистонни ҳам таниганман. Ҳинд киноси, мусиқаси, рақсларига меҳрим бўлакча.

1990 йил охири ва 91-йил бошида рассом Алишер Мирзаев билан бирга Деҳли ва Калкутта шаҳарларида шахсий кўргазмамиз ташкил этилди. Ўшанда тасаввуримдаги Ҳиндистондан кўра ҳақиқий Ҳиндистон минг чандон бойроқ, гўзалроқ эканлигини ҳис этганман. Ҳиндистон Давлат музейидаги Бобурийлар салтанати даври ҳақида ҳикоя қилувчи бўлим, Бобур номи билан боғлиқ маҳобатли иншоотлар, ҳиндларнинг тасвирий, мусиқа, рақс санъати, матоларга битилган бир-бирини сира такрорланмайдиган нақшу ранглар, аёлларнинг нозик нафосат билан яратилган зеб-зийнат буюмлари... Ва дунёга ана шу гўзалликларни бахш этган ҳинд халқи...

Ўшанда ўзим учун янги бир дунёни кашф этгандек бўлдим. Шунинг натижаси ўлароқ Ҳиндистон мавзуида ўнлаб картиналар яратдим. Мендаги бу ҳолат бир умрга давом этса керак. Ишонаверинг, Ҳиндистон мавзуи мени ҳеч қачон тарк этмайди.

Акмал НУРИДДИНОВ: — Менинг Ҳиндистон мавзуига қўл уришим тасодифан юз бермаган. Болалигимданоқ халқимиз тарихи мени қизиқтиради. Бизнинг тарихимиз оламшумул аҳамиятга молик. Бу масалага ана шу нуқтаи назардан ёндошаман. Буюк бобокалонимиз Заҳириддин Муҳаммад Бобур қиёфасини яратишга талабалик йилларимданоқ киришганман. Диплом ишим Бобурга бағишланган эди. Тақдирнинг кароматы билан ҳинд санъатшуноси Рушан Алкади хоним билан танишиб қолдим. Унга асарларим маъқул келди ва 1992 йил октябрида ўзининг Деҳлидаги Артхеритаж санъат галереясига таклиф этди. Кўргазмага 50дан зиёд картиналаримни олиб бордим. Бир ой ичида Агра ва Деҳлининг барча осори атиқалари билан тўлиқ танишиб олдим. Шундан буён ўтган йиллар ичида Ҳиндистон мавзуида 30га яқин картина яратдим. Лекин бу ишларнинг барисидан энг афзали — бу, чуқур муҳаббатимга ва эътиқодимга соҳиби, ҳазрат Бобурга бағишланган картиналаримдир.

Ҳиндистонга яна боргим бор. Биламанки, бу юрт ижодкор учун тугамас илҳом бахш этувчи маъбадир.

Дилбар САИДОВА суҳбатлашди

ОДАМНИНГ ЎРНИ

Сабоқ

Одамнинг ўрни ҳақида ҳеч ўйлаганмисиз? Одам бўлгандан кейин, ўрни ҳам бўлади-да, дейишингиз мумкин. Албатта. Бу дунёда ҳамманинг ўзига яраша ўрни бор. Одам деганлари ҳеч бўлмаганда умрида бир бор «Кеча фалон жойда кўринмадингиз-а, ўрнингиз билинди» деган гапни эшитади. Ҳеч бўлмаса кўнгли учун ҳам айтишади. Бунинг устига дунё деганлари асли осмондаги юлдузлар янглиғ ва ё бепоён қум саҳросидаги зарралар мисол ўриндиғу ўриндиғчалардан иборат. Ҳаммага етиб ортади, ҳаммадан ортиб қолади. Шарти — ҳар ким ўз ўриндиғини топа билиши керак. Қаерда у — пастдами, баланддами, туғилганингдан бери гир айланаётган маконингдами ё сал нарироқдами — адашмай топиб олишинг, ўша қум зарраларидай сочилиб кетган ризқу насибангни териб ейишинг керак.

Нега шундай? Негаки, бу ўриндиқ деганлари ҳали бу чоққача биттаси иккинчисига айнан ўхшаган эмас. Шу чоққача ва бундан кейин ҳам ўхшамайди. Ўриндиқлар одамларнинг чеҳраларига ўхшаб кетади. Ер юзида ҳаёт чироғи яралганидан бери бир-бирига айнан ўхшаган, бир-бирини айнан такрорлайдиган иккита одам дунёга келгани йўқ. Келмайди ҳам. Ўриндиқларга-да узоқдан, сал наридан қарасангиз ҳаммаси бир хилдай кўринади. Лекин бу янглиш фикр.

Фикрингизни шу мулоҳазаларга бураётганимнинг боисини тушуна бошлагандирсиз — яқин-яқингача мен ҳам шу янглиш фикрнинг янглиш чорраҳаларидан гоҳ-гоҳ ўтиб қолардим. Кимларгадир исботламоқчи бўлардим шу янглиш фикрнинг тўғрилигини. Хайрихоҳлар ҳам топилиб қоларди. Ўша, «кеча ўрнингиз билиндида», дейдиган ва аксар ҳолларда бу гапни шунчаки, кўнглингиз учун айтадиган одамлар ичидан топардим уларни.

Кутилмаганда... маҳалламиздаги Мўмин бувани эслаб қолдим.

Мўмин бува оти-жони билан мўмин, шу чоққача бировга сояси тушмаган, бировнинг кўнглини оғритмаган. Бир вақтлар жўралари оғзидан арок қуйиб маст қилишганида ҳам миқ этмай одамни хит қилиб юборган мўмин. Шу чоққача на катта, на кичикнинг гапини икки қилган эмас. Нима десангиз хўб дейди. Яхши гапга ҳам, ёмон гапга ҳам. Тортишмайди, қизишмайди, хўб деб тураверади. Шунақа беозор, хокисор. Маҳалланинг унга тушиб қолган иши ҳам йўқ. Бир ҳафта, ўн кун уйидан чиқмаса, ҳеч ким «Вей, бу Мўминбой кўринмайдими?» демайди. Негаки Мўминбой эрта-кеч уйида, чакки-чукки юрмайди. Бирор ёққа кетиб қолмайди. Маҳалла оқсоқоллари тўй-маърака, ўлим-нетим бўлса «Бориб, фалончини айтиб келинглар, пистончига боринглар, ўшандан бир фикр чиқиши мумкин», дейишади. Аммо ҳеч қачон Мўмин бувани эслашмайди. Негаки, Мўмин бувадан ҳали шу чоққача жўяли бир гап чиққан эмас. Яқин-орада чиқмаса ҳам керак.

Мўмин бува ували-жували одам. Ҳайҳотдай ҳовлиси, от-улови, ҳатто баъзиларнинг кўзини ўйнатадиган тулки ёқали пўстини ҳам бор. Фақат... ўрни йўқ.

М. АҲМАДЖОНОВ

Мулоҳаза

Собир ЎНАР

ФАРЗАНДЛАР НИМАДАН ИБРАТ ОЛАДИ?

- *Уриша тур, ушлаша тур*
- *Одам-одамдан мурувват кутади*
- *Ҳайитдан кейинги ўйлар*

Ўн йилдан ошди. Абдулла аканинг матбуотда «Югур, бизнесмен» деган шеъри чиққан эди. Шеърда пул кўйида тиним билмай елиб-югурадиган америқолик тижоратчига қараб туриб шоиримиз таажжубга тушганини кўрамиз! Шоиримизга қўшилиб биз шинавандалар ҳам югуравер, бизнесмен, сенинг ҳаётинг, яшаш тарзинг шунақа экан, югуравер пул учун деб киноя қилган эдик. Не ажабки, бугун ўзингнинг уканг ё фарзандинг хатти-ҳаракатида худди шу ҳолатни кўриб турибмиз ва бу нарса эриш туюлмай ҳам қолди.

Ўзбекнинг ҳаёт тарзи ҳеч замонда америқоликникига ўхшамаса-да, мулкчилик шаклининг кескин ўзгариши натижасида киши ўз иқтисодий манфаатлари учун бемалол елиб-югуриши мумкин эканлигини англаб боряпмиз. Тижоратчининг ҳуқуқларини ҳимоя қиладиган қонунлар тизими ишлаб чиқилди. Замоннинг ўзгарганини кўринг, шоирлар шоири Абдулла ака арбоб, Парламент аъзоси сифатида мазкур қонунлар ишланиши ва тасдиқланишида фаол иштирок этди. Бу нарса истиқлолга эришган каттакон мамлакат фаолиятининг ички талабига айланди.

Такрор бўлса ҳам айтайки, бизнинг ҳаётимиз бир асрдан кейин ҳам америқоликнинг ҳаётига ўхшаб қолмайди, ҳамма бизнесмен бўлиб елиб-югуравермайди. Қадриятлар, тарих, маънавиятга муносабатнинг тубдан ўзгарганининг ўзиёқ биз танлаган йўл бошқача эканини кўрсатиб турибди.

Президентимиз Олий Мажлиснинг сўнгги сессиясида ҳам мулкчилик, манфаатдорлик, хусусан, қишлоқ хўжалигида бугун қилиниши лозим бўлган ислоҳотлар тўғрисида алоҳида куйинчаклик билан сўзлади. Колхоз, совхозлар ўрнига пайчилик, оилавий пудрат ва қишлоқ хўжалик ширкатлари тузиш айни долзарб вазифа эканини уқтирди.

Албатта, бугуннинг, яъни замоннинг талаби кўп нарсани, айни пайтда дунёқарашни ҳам ўзгартиришни тақозо этади.

Ҳамма даврда бўлгани сингари ҳозир ҳам санъатда ва адабиётда енгил обрў олаётганлар бор.

Лекин Абдулла Орипов тўғри таъкидлаганидек, бугунги ёш ижодкорларнинг савияси бундан 20—30 йил аввалги ёш шоир ёки ёзувчининг савиясидан баланд. Чунки улар бирор мафкуранинг зўрловисиз дунё адабиётини эркин ўқиб, уқиб бормоқдалар.

Ватан деб жар солмай, «Ватан» сўзини ишлатмай туриб ҳам ватанпарвар бўлиш мумкин. Баҳром Рўзимуҳаммад, Вафо Файзулло, Иқбол Мирзо, Салим Ашур, Рустам Мусурмон, Зебо Мирзаева, Абдувоҳид Ҳайит, Абдували Қутбиддин, Назар Эшонқул, Шодиқул Ҳамро, Абдуқаюм Йўлдош, Тўхтамурод Рустам, Исажон Султоновнинг асарларини ўқиб, балки сиз кутган сўзни тополмассиз. Эҳтимол, бундан ўн, ўн беш йил бурун улар шу тахлит асарларини эълон қилсалар қатағонга учрашлари мумкин эди. Ижодкорнинг ватанпарварлиги халққа енгил-елпи эмас, сифатли, керак бўлса, онгини ўстирувчи асар ҳадя этишида деб қараш балки тўғри бўлар. Бугун юқорида номлари зикр этилганларнинг гарчанд кўкракларига нишон тақилмаса ҳам катта давра ва минбарларда замонавий ўзбек адабиётининг ёшлари деб эътироф этилаётир. Зеро, эркин фикрлаш, эркин ижодга тазйиқ йўқлигининг ўзиёқ демократиянинг энг характерли белгиларидан бири.

Бир мақоламда адабиёт бозор муносабатлари шароитида бир қадар депсингандек бўлиб қолганини айтгандим. Бу табиий ҳол. Чунки адабиёт журналистика эмас. Адабиётнинг «мотори қизиши»га муддат керак. Сабаби, адабиётни фақат факт ва далиллар эмас, дард, кўнгил кечинмалари, узоқ ўйловдан кейинги хулосалар жунбушга келтириб, қонини юргизиб туради.

Шоир Йўлдош Эшбек бизда, «Ёшлик» журналида ишлайди. Роса «прогул» қилади. Лекин кўп ишлайди. Яқинда бир қўлтиқ шеърларини кўтариб келибди. Китоб қилиб чиқариш тараддудида юрибди. Орада Ўлжас Сулаймоннинг «Сопол китоб»ини таржима қилибди.

Менинг ёнимда ўтириб олиб «Шарқ юлдузи»га — Икром Отамуродга телефон қилаяпти:

— Икки ҳафта қишлоқда юрдим, Икромжон. Онажонимни тоза соғинган эдимда. Тўйиб-тўйиб ҳидлаб келдим. Ўзи бир бурдагина бўлиб қолган. Жийдадеккина-да. Касал бўлиб қолган экан, муолажа қилдим. Ҳа, анча соғайиб, оёққа туриб қолди. Шу жийдадеккина онажоним, ўзингиз биласиз, тоғдек суюнчим менинг.

Ҳазил аралаш қилиб кулиб гапиряпти-ю, ёш боладек ўпкаси тўлиб, кўзи ғилтиллаб турибди.

Онасининг ҳузуридан келиб, тағин соғиниб турибди. Икром ака бу нарсани яхши ҳис қилгани учун «ечилиб-ечилиб» сўзлаётир. Шоир-да. Яна жуда хокисор, денг. Қишлоқдан топиб келган далилларидан айтади. Бултургидан бу йили яхши, кейинги йил яна яхши бўлишини, кўпам бош қотиравермаслигимизни уқтириб «юпатиб» қўяди.

Албатта, ҳар бир ижодкорнинг асаридан ибрат бўлгулик жиҳатлар топилаверади. Аммо унинг ҳаётида, одамларга бўлган муносабатида ҳам, эътибор берсангиз, ибрат бўладиган томонлари кўп бўлади. Йўлдош аканинг кўнглидаги тўлқиндан, эҳтиросдан уқдим: онасининг эгнига бошини қўйиб, худди гўдакдек, лекин гўдак эмас — онасининг ҳали кўз олдида турганидан хурсанд бўлаётир, омонат дунёнинг инъомидан, мукофот олган одамдек шодланаётир, шукрона айтаётир.

Дунёга худди шундай назар ташласангизгина, яъни жон ҳам, соғлиқ, ёшлик, қавму қариндош, ёру биродаринг ҳам, обрў-мартабанг ҳам омонат эканини ҳис қилиб яшасанг уларнинг қадрига етасан, одамларга нисбатан ҳам меҳринг товланади.

Президентимиз ўтган йилни «Инсон манфаатлари йили» деб эълон қилган эди. Ҳаммага маъқул бўлди. Кўпгина кўзга кўринарли ишлар амалга ошди. Республикамизга дон импорти 6 баробар камайибди, ғалла майдонлари 30 минг гектарга ошибди. Газ, ичимлик сув билан таъминланмаган аҳоли жойлари танқид қилинаяпти. Балки 1997 йилда барча ниятларимиз амалга ошиб қолмагандир. Лекин бу мамлакатимиз учун катта жараён эканлигини ҳис қилиб турдик. Бу йил эса — Оила йили. Сезаётган бўлсангиз, бу ҳам бевосита инсон манфаатларининг давоми. Қиёслаганда ҳам нақадар инсонпарвар шиор эканини сезасиз. Лев Толстой «оилада бахтли бўлмаган инсон ҳеч қачон бахтиёр бўла олмайди» деган эди. Президентимиз кўпинча: қани энди Оллоҳ таоло менга шундай улкан қучоқ ато этсаю, мен барчангизни бағримга боссам, эртанги ёруғ кунларга сизларни бағримга босиб бирга борсам, дейди. Бу қадар бағри очиқликни кўриб руҳланасан. Меҳр ўз номи билан меҳр. У Оллоҳ ато этган бетимсол туйғу.

Лекин назаримда, биз шоир-ёзувчилар ўзимизнинг меҳримизни халққа улашаётганда жиндай сусткашлик қилаётганга ўхшаймиз. Дунёда шундай мезонлар борки, уни асло бирор мулкка, моддиётга алмашиб бўлмайди. Қадр-қиммат, меҳр-мурувват, оқибат деган ўзбекнинг қадим ўлчовлари бор, бунга путур етса, ҳаётимиз моддий неъматларга интилишдан иборат бўлиб қолади.

Ҳайит кунлари бир қанча адибларникига кўнгил сўраб ўтдик: раҳматлик Асқад Мухтор, Комил Яшин, Ҳамза Имомбердиев, Шавкат Раҳмон, Кибриё Қаҳҳороваларнинг хонадонларида бўлдик, улар руҳига дуо ўқидик. Шукрулло ака, Мирпўлат Мирзо, Иброҳим Раҳимлардан ҳол сўрадик. Бир пиёла чойларига шерик бўлдик. Оллоҳдан мадад, сабр-тўзим сўрадик. Тўрт оғиз ширин, эзгу сўзлардан сўзлашдик. Уларни-ку билмадим, аммо мен ҳамроҳларим Дадахон Нурий, Хуршид Даврон, Шодмонбек Отабек, Раҳмон Қўчқорларнинг кўнгилларимиз тоғдек юксалди. Боз устига Президентимизнинг қутлуғ юбилейи ҳайитнинг биринчи кунига тўғри келиб, ҳар хонадонда у кишининг номини ҳам қўшиб, элу юртимизнинг, истиқлолимизнинг доно раҳбари сифатида улуғланиб, эртанги шодмон кунларда ҳам йўлбошчиликдан асло толмасин дейишиб, дуруд дуолар қилишди одамлар.

Шу кунларда тағин бир нарса мени мутаассир қилди. Ёзувчи одам ёзувчиман деганни барибир ҳам худди қариндошдек тутар экан. Ахир ҳар биримиз ҳам озми-кўпми шу битта адабиёт майдонида бир эзгу мақсад йўлида қалам сураяпмиз-ку, деган туйғу ҳукмрон экан. Бу муштарак туйғу бошқаларни ҳам тўлқинлантирса керак.

Яқинда акам қишлоқдан келиб: «Ука, одам бир терининг остида умрининг охиригача неча семириб, неча озади. Сен қишлоққа борганингда фалончи, фалончиларникига ҳам кириб, ҳол сўраб қўйгин. Баъзи таъзияларга ҳам бормадинг. Улар сендан ош-нон умидвор эмас, салгина эътибор ҳам одамнинг кўнглини кўтаради. Сен шаҳарда юриб, янги орттирган жўраларинг билан андармон бўлиб сезмайсан. Акаси-ку деб менга гапиради, ўпкалайди. Ўпкалашга ҳаққи бор», деди. Ўйланиб қолдим. Ростдан ҳам ҳар биримизнинг неча-неча тилакдошларимиз бор. Улар бизни каттакон деб ўйлашади. Йўқлаб бир оғиз ширин суханимизни аямасак, кўнгиллари тоғдек юксалади, қаерда бўлсанг ҳам ўз бошингга, фарзандларинг, ота-онангнинг бахтига омон бўлгин деб, дуо қилишади. «Бошингга иш тушса ҳам даставвал дили озор чекадиган, ҳолингдан хабар оладиганлар ўшалар.

Маънавият, меҳру оқибат деган туйғуларни программалаштириб бўлмайди. Онангизга ёки фарзандингизга бўлган меҳрни чегаралаб бўлмагани сингари, зўрлаб оқибатли қилиш ҳам қийин. Оқибат, меҳр, яхшилик одамдан одамга юқади, Фарзандлар шундан ибрат олади.

Турмуш чигал нарса, унда ҳар хил воқеалар юз бериши турган гап. Аразлашиш, бир-бири билан тескари бўлиш деган нарсалар бўлиб тураверади. Аммо яқин одамларнинг юз кўришмас бўлиб кетиши ёмон. Халқда «уриша тур, ушлаша тур» деган ҳикмат бор. Бу уришсанг уришгину, лекин душман бўлиб қолма, оқибат қилгин, деганидир.

Бугун бозор очиқ, имконият бор. Хоҳласангиз бой бўлинг, бой бўлсангиз мулкингизни янада кўпайтиринг — ана эркинлик. Бироқ ўзбекнинг меҳрибонлиги, савобталаблиги бировникига ўхшамайди. Одамдан одам мурувват кутади. Ана шу туйғулар йўқолмагай илойим, акс ҳолда тасаввур қилиб кўринг: дунё ҳувиллаб қолади-я!

Лутф гўзал бўлса...

ЭЪТИРОФ ВА ЭЪТИРОЗ

Тилга эътибор—элга эътибор

Лутф сўзининг маъноларидан бири — яхши муомала демакдир. Инсон Оллоҳ яратган барча тирик мавжудотлар орасида ўзининг онг ва тафаккури, сўзлай олиш қобилияти билан улуғ ва мукаррамдир. Инсоннинг жамият ва ишлаб чиқаришда, оила ва маҳалладаги мавқеи қандай бўлишини аввало унинг одамлар билан бўладиган лутфи белгилайди. Кишининг лутфи, яъни яхши муомаласи қанчалик кўпчиликка маъқул ва мақбул бўлса, у шунчалик обрў-эътиборли шахс сифатида эътиборли бўлади. Бунда айниқса унинг лутфида иштирок этадиган сўзлар ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Халқимиз «Яхши сўз билан илон инидан чиқар, ёмон сўз билан мусулмон динидан чиқар» деганида ёхуд «Бир сўз билан ошно ёрим бегона бўлди, найлайин» деб ўкиниб нола қилганида сўзнинг қанчалик куч-қудратга эга эканини янада чуқур ҳис этамиз. Зотан, бир сўз билан дўст ҳам, душман ҳам орттириб олиш ҳеч гап эмас.

Яқинда дорилфунунда бирга ўқиган икки дўстим бизникига меҳмон бўлиб келган эди. Ўзбекона одатимизга кўра маҳалламиздаги қадрдонлардан икки-уч кишини ҳам суҳбатга таклиф этмоқчи бўлдим. Қуёш ботиб, шом қоронғуси пайти эди. Султонбой ака деган қадрдонимизнинг дарвозасига бориб, уни чақирдим. Шунда ҳовлининг этагидан аёл кишининг «Лаббай» деган майин овози эшитилди. Мен ўзимнинг номимни айтиб, уйимизга меҳмон келганини билдириб, «Султонбой акам чиқсинлар» дедим. Аёл «раҳмат» сўзининг ўрнига «қуллуқ» деб жавоб қилди. Дарвозадан қарасам аёл сигир соғаётган экан, ҳатто ҳовли ичкарисидан сутнинг челакка «пов», «пов» этиб тушаётгани эшитилиб турарди.

Хўш, аёл менинг таклифимга «раҳмат» деб жавоб бериб қўя қолса ҳам бўлармиди? Ҳа, бўлар эди, албатта. Аммо у «қуллуқ» сўзини ишлатди. Аслида «Раҳмат» сўзи ҳам миннатдорлик маъносини билдиради, аммо бу ўринда «қуллуқ» сўзи оддий миннатдорликдан кўра ҳам кенгроқ ва ёқимлироқ, мукаммалроқ, гўзал сўз эди. Биринчидан «қуллуқ» деганида ҳалиги аёл «фарзандларимнинг отасини катта ҳурмат қилиб, меҳмонга таклиф қилганлигингиз бизга ҳурмат, мукофот — ана шу мукофот бизга қуллуқ» демоқчи. Иккинчидан «қуллуқ» сўзи кишилар янги кийим кийганда, янги вазифаларга тайинланганда, тўй қилганда ва бошқа хурсандчилик хабарларида ишлатиладиган кенг маъноли ва ёқимли, оҳангдор сўз бўлганидан ҳам «Раҳмат» сўзидан кўра нуфузи устун. Буни ўз ўрнида ишлатиш шахснинг лутф камолидан гувоҳликдир. Демак, ҳалиги аёлнинг ўзбекона жавоби ғоят гўзал ва ёқимли туйилди менга.

Тил — миллат руҳининг ойнаси экани ҳаммамизга маълум. Чиндан ҳам киши ўз она тилида қанчалик сўз ва ибораларни ўз ўрнида қўллаб мазмунли, равон ва гўзал нутқ эрод қила олса, унинг атрофдаги тингловчиларга таъсири шунчалик катта бўлади. Тингловчилар ҳам ундан ибрат олиб сўзлашни ўрганади. Тил тозалиги, нутқ равонлиги сўзловчининг руҳий оламидан, унинг билим савияси, маданият даражасидан дарак беради. Бундай фазилатларни аввало инсонда болаликданоқ таркиб топтириб бормоқ зарур. Оиладаги катталар ва мактабдаги устозлар ўзаро муомалаларида марҳамат, лаббай, бахтимизга, жоним билан, айланай, бажонидил ёки афсуски, бахтга қарши каби сўзлардан ўринли ва унумли фойдалансалар, кишиларнинг ёшига, алоқадорлигига қараб «сиз» ё «сен» сўзларини ўринли қўлласалар ибратлидир.

Жамият аъзолари орасида муомала маданиятини яхшилаш, она тилимиз имкониятларидан ўринли фойдаланишни тарғибот қилишда радио ва телевидение сухандонларининг хизмати чексиздир. Уларнинг замондошларимиз нутқ маданиятини оширишдаги катта ўрнини эътироф этган ҳолда, телевидение фаолиятида бу борада учрайдиган айрим нуқсонларни ҳам эслатиб ўтишга жазм этдик.

Республикамиз телевидениесида кейинги пайтларда ўқитувчилар ва тиббиёт ходимларига қараганда санъаткорлар, хусусан қўшиқчилар, раққосалар, актёрлар ҳаётини ёритишга меъёридан ортиқроқ эътибор берилмоқда. Бу ҳақида махсус рукнлар ташкил этилган. Бироқ, ана шу санъаткорлар, хусусан актёрлар ҳаётидан бериладиган давра суҳбатларида таниқли актёрларимизнинг (ҳатто нуфузли унвонга эга бўлганларининг ҳам) нимагадир ўзаро «сиз» ўрнига «сен»лашиб муомала қилишлари кўзга кўпроқ ташланмоқдаки, очиғини айтганда ғашга тегади. Бу эса ўзбекона лутф одобига сиғмайди. Ахир халқ артисти ёки хизмат кўрсатган артист унвонига эга бўлган актёрлар ўзаро «биласанми, институтда ундай бўларди, бундай бўларди», «Ана у ролни тайёрлашда сенга қийин бўлди» ва ҳоказо деб суҳбатлашса беихтиёр ўйланиб қоласан киши. Кап-катта одамлар, борингки, маданият ходимлари бир-бирларини бундай сенсирашни қаердан ўрганди эканлар? Хўп. Талабалик йиллари бир-бирига сенсираб муомала қилган бўлсалар ёки ўзга миллатларнинг таъсирида бундай муомалага ўрганган бўлсалар, наҳотки 40—50 ёшдан ошиб қолсалар ҳам, айниқса телевидение орқали бу ёқимсиз одатларини давом эттирсалар!

Борингки, бунга кўникиб қолган ҳам дейлик. Назаримизда бундай муомалани улар кенг аудиторияда эмас, балки ўзларининг тор доирадаги суҳбатларида, гап-гаштакларида ишлатсалар бошқа гап эди. Ёки яна бир мисол. Ўтган йил куз ойларида ҳурматли актёримиз Зикир Муҳаммаджоновнинг мактаб болалари билан суҳбати берилди. Устоз актёримиз жуда мароқли суҳбат қилиб бердилар. Маза қилиб кўрдик, эшитдик. Бироқ, суҳбатда иштирок этаётган 10—16 ёшли ўғил ва қизларимиз Зикир Муҳаммаджоновга доимо «Зикир ака» деб мурожаат қилдилар. Етмишдан ошиб бораётган устоз актёрга (илоҳим юзга кирсинлар) 3—8-синф ўқувчиларининг «Зикир бобо» дегани маъқулми ёки «Зикир ака»! деб мурожаат қилганими?

Ўзбекона лутфнинг ажойиб намуналарини биз Абдулла Қодирий, Ойбек, М. Исмоилий, Пиримқул Қодиров, Одил Ёқубов каби адибларимизнинг тарихий мавзуларда ёзилган бадиий юксак асарларида маҳорат билан тасвирланганидан озми-кўпми хабардормиз. Уларнинг асарлари бугунги ёшларга комил инсон бўлиб етишишда, гўзал хулқ ва муомала эгаси бўлишларида ҳали кўп ёрдам беради. Бироқ, ёшларнинг яхши муомалали, маданиятли, ширин сўз, хушфеъл бўлиб тарбияланишларида «сен» ва «сиз», «мен» ва «биз», «у» ва «улар» каби муомала маданиятимизда фаол ишлатиладиган сўзлар, шунингдек ёшга кўра ишлатиладиган она, ота, ака, тоға, амаки, бобо, опа, ука каби сўзларни ўринсиз ишлатишларига чек қўйиш учун оила ва мактабда ҳам, ахборот воситалари орқали ҳам лутф камолоти ҳақида кўпроқ иш олиб боришимиз лозим бўлади. Шу ўринда шоир Жўра Раҳимнинг қуйидаги ўзбекона лутфга даъват этувчи: «Биз сизлаймиз» сарлавҳали шеърини тўла келтиришни лозим деб топдик:

Уйга меҳмон келганда
Ҳайрон бўлар
турган гап:
Биз катталар сизлаймиз
Болаларни ҳурматлаб.

Гаплашамиз сизлашиб
Наманганликлар
ҳар дам.
Шундан Сиз деб чиқади
Болаларнинг тили ҳам.

Болани бола демай
Ҳа, катталар сиз, дейди:
Қадрин билсин
ёшликдан
Ўғилми, ё қиз, дейди.

Ҳатто бирорта бола
Қилса шўхлик, тўполон,
Уни сизлаб, тартибга
Чақирамиз ҳар қачон.

Бола ўсиб, улғайиб,
Сизлар у ҳам ҳаммани:
Ўзидан кичикни ҳам,
Танишу бегонани.

«Сен» ва «сиз» бир
оғиздан
Чиқади, айтсам сизга.
Сенлаб оғритманг дилни,
Нима етсин «сиз-биз»га.

Дарвоқе, мазкур шеър мактабларимиз бошланғич синфларидан бирининг дарслигига киритилса, болаларимиз онгига ўзбекона лутфни сингдиришда катта ёрдам берган бўлар эди.

Ўсарали НИШОНОВ,
Ўзбекистон журналистлар уюшмасининг аъзоси

МУЗЕЙЛАР ҲАЁТИДА ЯНГИ ДАВР

Боши биринчи бетда

экспонатлар билан тўлғазиш асосий муаммоларимиздан бири ҳисобланади. Фармон асосида ташкил топаётган «Ўзбекмузей» жамғармасининг асосий вазифаларидан бири ҳам шу. Жамғарма, унинг бўлимлари ва улар тасарруфидаги корхона, ташкилот, музейлар даромадлари барча солиқлардан, божхона тўлови ҳамда давлат бюджетига ўтказиладиган бошқа тўловлардан 5 йил муддатга озод этилиши натижасида йиғилган маблағлар соҳани ривожлантириш, унинг моддий-техникавий негизини мустаҳкамлашга сарфланиши, айниқса, ёш музейлар фаолияти учун жуда аҳамиятли.

Ҳозирги кунда музей фондида 1 минг 324 та экспонат тўпланган. Ана шу ашёлар асосида, музей экспозициясидан ташқари, бир неча кўргазма («Совғалар», «Тасвирий санъат», «Амир Темур ва темурийлар даврида Бухоро ва Хива» каби) ташкил қилинди.

Халқимизни ҳозирги кунда чет эл музейларида сақланаётган Амир Темур ва темурийлар даврига оид осори атиқалар билан таништириш мақсадида Туркия, Франция, АҚШ, Ҳиндистон, Россия каби йирик давлатларнинг музейлари билан ҳамкорликда кўргазмалар ташкил этиш масаласи олдимизга асосий вазифа қилиб қўйилган.

«Ўзбекмузей» жамғармаси Низомининг бандларидан бирида Ўзбекистонда ва хорижда кенг кўламдаги кўргазма ташкил этиш орқали мамлакатимизнинг бой тарихи, бугунги ютуқларини дунё жамоатчилигига танитиш, музейларда сақланаётган ноёб экспонатларни жаҳон миқёсида тарғиб этиш масаласи асосий мақсад ва вазифалардан бири эканлиги таъкидланади. Бу мустақиллик туфайли музейларимиз фаолиятида янги давр бошланганидан далолатдир.

Музейимиз Ўзбекистон музейлар кенгашига аъзо. Мазкур кенгаш 1997 йил 23 июлда ташкил топди ва халқаро музейлар кенгаши (ИКОМ)га ҳам аъзо бўлди. Бу ташкилот малакали музейшунослар тайёрлаш, музей ишларини юритишни халқаро миқёсларга кўтариш ва шу соҳага оид бошқа кўп масалаларда турли давлатларнинг музейларига амалий ёрдам кўрсатади.

Ўзбекистон музейлар кенгаши давлат тасарруфида бўлмаган жамоат ташкилоти ҳисобланади. У ўз таркибида республика музейлари ходимлари ва музейлар иши билан шуғулланувчи фан, маданият ва санъат вакилларини бирлаштиради.

Ўзбекистон музейлари жамоатчилик кенгаши билан «Ўзбекмузей» жамғармаси, бир қараганда, ўзаро ўхшаш вазифаларни бажарадигандай туюлгани билан, улар фаолиятларининг ўзига хослиги, имконият даражаси, иш юритиш миқёси (бири республикамиз, иккинчиси жаҳон миқёсидаги мавқелари) билан ажралиб туради. Бу икки ташкилотнинг бир даврда фаолият бошлагани ва бир-бири билан ҳамкорликда иш юритиши ҳар икки томон учун ҳам ижобий натижалар беради.

Музейшунослик соҳалари бўйича юқори малакали мутахассислар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш ҳам — давр талаби. Ҳар қандай музейнинг сифат даражасини кўтариб, оммавий зиёратгоҳга айлантириш унча-мунча илмий ходимнинг қўлидан келавермайди. Том маънода музейшуносман деган мутахассиснинг илми, тушунчаси ниҳоятда баланд савияда бўлмоғи керак. У, масалан, тарих соҳасида иш юритса, ҳар бир қадимий ашёнинг номи, даври, вазифасини изоҳлаб, илмий мушоҳада юрита олиши шарт. Айниқса, ўлкашунослик музейларида ишловчи мутахассисларнинг билим доиралари кенг ва «универсал» бўлиши керак. Ана шундай мутахассислargina харид қилинадиган музей экспонатларининг ноёблиги ҳақида тушунчалар бериб, уларнинг чинакам баҳосини белгилайдилар ва жаҳон талабига мос музей экспозицияларини ярата оладилар.

Фармонда кўтарилган долзарб масалалардан бири фуқаролар, хусусан, ёшларимизни Ватанга садоқат, ота-боболаримиз яратган моддий ва маънавий маданият обидаларига меҳр руҳида тарбиялаш, уларнинг маънавий-маърифий савиясини оширишдан иборат. Шу мақсадда ҳар ойнинг бир кунини «Музейлар куни» деб белгилаб аҳолига бепул хизмат кўрсатилса айни муддао бўлур эди.

Хулоса қилиб айтганда, Фармонда музейшунослик бўйича бажарилиши лозим бўлган барча талаблар ўз ўрнини топган. Йиллар давомида тўпланиб қолган муаммоли масалаларни ҳал этиш учун йўл очилган. «Мозийдан садо» журналининг таъсис этилиши шундай ечимлардан бири ҳисобланади.

Нозим ҲАБИБУЛЛАЕВ,
Темурийлар тарихи Давлат музейининг директори
Ўткир АЛИМОВ,
музейшунос

ЮКСАК ТАРАҚҚИЁТ ПОЙДЕВОРИ

Ортда қолган 1997 йилнинг жиддий ютуқларидан бўлган «Таълим ҳақида қонун» ва «Кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастур»нинг қабул қилиниши республика таълим-тарбия муассасаларининг юксалишига туртки бўладиган оламшумул ҳодиса бўлди.

Маълумки, шўролар даврида тез-тез таълим, хусусан, ўрта умумий таълим тўғрисида кўплаб низом, дастур ва қонунлар қабул қилинарди. Ва улар ўша давр нуқтаи назаридан келиб чиққан ҳолда тоталитар тузум дунёқарашини, совет мафкурасини тарғиб қилишга қаратилган эди.

Яратилган мактаб дарсликларида узоқ ўтмишимиз фақат қора рангларда ифодаланар, маънавий қадриятларимиз, миллатпарвар боболаримиз ҳақида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас эди.

Тоталитар тузум мактаблари яқин кунларга қадар моддий ва маънавий асос яратилмасдан тажриба-синов масканига айланиб қолганди. Мисол учун, фарзандларимизни мактабга олти ёшда қабул қилиш ва ўқитиш ишлари шу даражада жадаллашиб кетган эдики, охир-оқибатда бу тажриба бизни сўнги кўринмас кўчага олиб чиқди. Бошланғич синф ўқитувчилари асосан педагогика билим юртларида тайёрлаб берилар эди... Афсуски, таълим соҳасидаги сусткашликлар мустақилликдан сўнг ҳам давом этиб келди.

Инсон манфаатлари йилида қабул қилинган улуғ режа — «Таълим ҳақида қонун» ҳамда «Кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастур» ўз моҳиятмазмуни, изчиллиги ва узлуксизлиги билан мустақил республикамизнинг бозор муносабатига ўтиш даврида яратилган ва таълим-тарбия тизимини ислоҳ қилишга қаратилган муҳим тарихий ҳужжатдир.

Янги қонунда таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий принциплари қуйидагича таҳлил қилиб берилишининг ўзи катта бир ютуқ:

а) таълим-тарбиянинг инсонпарвар, демократик характерда бўлиши;

б) таълимнинг узлуксизлиги ва изчиллиги;

в) умумий ўрта, шунингдек, ўрта махсус касб-ҳунар таълимининг мажбурлиги;

г) ўрта махсус, касб-ҳунар таълим йўналишининг академик лицейда ёки касб-ҳунар коллежида ўқишни танлашнинг ихтиёрийлиги;

д) ниҳоят, таълим тизимининг дунёвий характерда эканлиги.

Бу тизим айни муддао. Сабаби тўққизинчи синфни яхши ва аъло баҳоларга битирган ўқувчи кейинги босқичдаги 3 йиллик ихтисослашган ўрта махсус касб-ҳунар таълими йўналишининг бирида — академик лицейларда ёки касб-ҳунар коллежида ўқишни ихтиёрий равишда давом эттиришлилиги аниқ баён этилган. Уч йиллик таълимни жорий қилиш соҳасида хато ва камчиликларга йўл қўймаслик, учун, энг аввало жойлардаги маҳаллий раҳбарлар ўз ҳудудларида бўлажак 3 йиллик таълимнинг моҳиятини тушуниб етганлари ҳолда моддий қийинчиликлар ва кадрлар масаласини ҳал қилишлари лозим...

Хуллас, бугун таълим ва тарбия соҳасида сифат ўзгаришлари вақти етди. Бунинг учун эса барча имкониятлар мавжуд. Эндиги вазифа тараққий этган демократик давлатларнинг таълим-тарбия жараёнида эришган бой тажрибалари ва ўзимизнинг халқ педагогикамиз ютуқларидан унумли фойдаланиб амалий натижаларга эришмоқдир.

Азиз АЪЗАМОВ,
Тошкент шаҳридаги 243-мактаб олий тоифали ўқитувчиси

Сиз кутган учрашув

«ЎЗИНГДАН АЙЛАНАЙ, ХАЛҚИМ...»

Хонанда Юлдуз Усмонова билан суҳбат

М.: — Юлдузхон, йил бошида ҳамма соҳаларда ҳам ўзига хос ҳисоб-китоблар бўлади. Чунончи, ижодкор зиёлилар «Нимага эришдиму, нимага эришмадим, ютуқларим қандай бўлди, камчиликларим нималардан иборат?» деган саволлардан келиб чиқиб янги ижодий режалар тузишади. Шу маънода ўтган 1997 йил сиз учун қандай кечди? Айни кунларда нималар билан бандсиз?

Ю. У.: — Албатта, инсон борки, у қайси соҳада бўлмасин, ўзини-ўзи шундай сарҳисоб қилиб туриши керак. 1997 йил, ҳар ҳолда, ёмон бўлгани йўқ. Хабарингиз бўлса, кейинги пайтлари бир қатор хорижий мамлакатларда, жумладан, Англия, Германия ва Голландияда концертларим бўлди. Ғарбнинг машҳур рок группалари, номдор эстрада юлдузлари билан бир саҳнада ижод қилдим. Худога минг қатла шукурки, миллатим, она-Ватаним санъатини намойиш қилиб, уларнинг Ўзбекистон халқи тўғрисидаги тасаввурларини бойитдим. Бундай имкониятларни юзага келтирган Истиқлолимизга шукроналар айтдим. Авваллари четга чиқиш, соф миллий қўшиқлар куйлаш, ўзлигини намоён этиш уёқда турсин, оддий бир ғиштни бир жойдан иккинчи жойга олиб қўйиш учун ҳам Москванинг рухсати керак эди.

Саволингизнинг иккинчи қисмига келсак, ҳозир жуда катта ижодий иш билан бандман. Бутун вужудим билан, ўй-хаёлим билан десам ҳам ишонаверинг. Қўшиқчилик шунақа шафқатсиз соҳа — сендан ҳар куни, куну тун, эртаю кеч изланиш талаб этилади. Битта қўшиқни қойил қилиб куйлаган билан иш битмайди. Қўшиқ турли ҳолатларда турлича куйланади, тингловчининг савиясига, қўшиқ тинглай олиш маҳоратига қараб ижродан-ижрога сайқал топиб бораверади. Яхши қўшиқ тинглаш учун келган минг-минг одамлар даврасини тасаввур этинг. Кўриб турибсиз — асл шинавандалар, қўшиқнинг қадрига етадиганлар жон қулоқлари билан эшитишяпти. Бунақа пайтда вужудингда яна алланималардир уйғонади, илҳоминг жўш уради. Шунча вақт куйлаб келган қўшиғингни бу гал янада маҳорат билан, ички бир ҳарорат, жўшқинлик билан куйлайсан. Ўзинг ҳам, тингловчи ҳам роҳат қилади. Янгидан тайёрлаётган дастуримда жуда кўп нарсаларни қайта идрок этишга, миллий қўшиқчилигимизнинг янги-янги имкониятларини намойиш этишга ҳаракат қилаяпман...

М.: — Янги қўшиқларингизнинг муаллифлари кимлар?

Ю. У.: — Ҳаммаларини тўла санаб ўтишим қийин. Қўшиқ санъатининг ўзига хос хусусиятларини нозик идрок этадиган шоирларимиз билан ҳамкорлигимиз давом этмоқда. Шу билан бирга, мен, одатимга кўра, ёзганлари ҳали эълон қилинмаган, номлари кўпчиликка таниш бўлмаган, аммо иқтидорли ёшлар билан ҳам ишлайман. Биласизми, мамлакатимизнинг олис чеккаларида шунақа истеъдодлар борки, уларнинг юрак ҳарорати билан бениҳоя самимий ёзган сатрларини ўқиб вужудинг ёниб кетади. Сизга қандай таърифласам экан, ҳали бу дунёнинг ёлғонлари аралашмаган, самимийлик оҳорлари тўкилмаган сатрлар денг. Қўшиққа солсангиз — шундоққина ҳаётнинг ўзи кўз ўнгингизда намоён бўлади. Бундай қўшиқларда тоза қалб, тоза иймон, ростгўйлик ва энг муҳими — ишонч бор. Бизда баъзан шунақа ҳам бўладики, санъаткорман деб саҳнага чиқаётганларнинг кўплари нима қўшиқ куйлаётганларини билишмайди, сўзлар, образлар замиридаги маъноларни англаб етишмайди.

Ёшларга эътибор бераётганимга битта мисол. Бундан анча йиллар аввал тоғли қишлоқлардан бирига тўйга борган эдим. Санъатга, адабиётга шайдо одамларни кўриб ҳайратим ошди. Қаҳратон қиш чилласида, очиқ ҳавода қўшиқларимни жон диллари билан эшитишди. Ўша тўйда шу қишлоқда туғилган ёш қизча менга бир дафтар шеър берди. Исми Рислиғой. Ўқиб чиқдим. Ҳеч ерда эълон қилинмаган, шеърият мактабини ўқимаган бу қизчанинг дард тўла сатрлари мени ҳайратга солди. Ўтириб гаплашдим. Тақдирнинг қалтис ўйинлари улар оиласи бошига ҳам тушган экан. Билдимки, ёрдам беришим керак. Қўшиқ қилса бўладиган шеърлар пойтахтда кўп. Аммо мен айни шу қизчанинг беғубор сатрларини куйлашга қарор қилдим. «Совчилар» қўшиғим Рислиғойнинг шеъри эди. Ҳозиргача ўнга яқин қўшиқ қилдим. Демоқчиманки, уни йўлга бошладим. Мана, ҳозир ҳам Рислиғойнинг бир шеърини қўшиқ қилаяпман. Эшитиб кўринг-га:

Яхши ният — ярим давлат, ҳеч ким инкор этмаган,
Ёмон ният билан ҳеч дил муродига етмаган,
Атрофингга қара, ўйла, хулоса қил, фикр қил,
Дард келганда сабр қилу бахт келганда шукр қил.

Давлат кўрсанг, ҳаволанма, нафс тўрига боғланма,
Ҳаром ҳеч вақт бермас ором, ҳаром йўлга
чоғланма,
Пушаймондан ёмони йўқ, ўз ёғингга доғланма,
Дард келганда сабр қилу, бахт келганда шукр қил...

М.: — Яхши қўшиқбоп шеър. Биласизми, ўша шоира қизни танийман. Яқинда газетамизда унинг бир даста янги шеърларини эълон қилдик. Илк тўпламии чиқди. Аммо, айтишим керакки, ҳамма санъаткорлар ҳам шундай қилишмайди. Ёшларнинг қўлидан меҳрибонлик билан ушлаб тўғри йўлга солишмайди. Дарвоқе, ўзингиз санъатга қандай кириб келгансиз? Кимларни устозларим дея айта оласиз?

Ю. У.: — Устозларим бор, албатта. Уларнинг кўпи мен учун бевосита эмас, билвосита устозлар. Мана, масалан, кекса мақом ижрочиларини олайлик. Уларнинг ижоди, ижро маҳорати, санъатимизга садоқати, шубҳасиз, ҳаммамиз учун ўрнак бўларли.Ўзим ҳам дастлаб мақомга ўқиганман. Ўшанда яхши ўқиганман, деб айта олмайман. Ҳозирги талабаларга ўхшаб дарслардан қочиб ҳам қолардик. Энди эса мақомларни тугал ўрганмаганимга афсусланаман. Зўр устозларимиз бор эди. Улардан кўп нарсаларни олиб қолса бўларди. Катта саҳналарда марғилонлик Зайнобиддин акалар билан, кейин Тамарахоним, Саодат Қобулова, Гавҳархоним Раҳимовалар билан ишлаганман. Билсангиз, мени санъатга Гавҳархоним олиб келганлар. Акаларим билан жиққамушт бўлай деганлар. Онам ҳам бошида қарши бўлганлар. Ҳатто турмушга узатворамиз деб нон ушатишган. Шунга қарамай Гавҳар опа мени санъат оламига олиб келдилар.

М.: — Сиз шубҳасиз, миллий ва айни пайтда замонавий эстрадамиз юлдузларидан бирисиз. Ҳамма соҳаларнинг ҳам ўз юлдузлари бўлади. Машҳур адибларимиз, машҳур муҳандисларимиз, машҳур олимларимиз дегандай... Машҳур одамларнинг зиммасига ўзи билмаган ҳолда жуда катта масъулият юкланади. Машҳур одам ҳамиша ва ҳар ҳолатда намуна бўлиши керак. Одамлар, айниқса ёшлар, улардан ибрат олишлари керак. Сиз санъаткор мисолида машҳурлик масъулиятини қандай тушунасиз?

Ю. У.: — Гапни анча тагдор қилиб бошладингиз. Майли, саволингизга имкони борича соддароқ қилиб жавоб бераман. Санъаткор истеъдодининг каттаси ҳам, кичиги ҳам аввало Оллоҳ томонидан берилади. Албатта, юлдуз бўлишликнинг ҳам сиз айтгандай, ўзига яраша масъулияти бор. Юлдуз эканман, Оллоҳ менга шунақа илоҳий иноят берган экан, деб осмонга қараб туфлаб юраверса бўлмайди. Сендан ҳаракат — мендан баракат, деган гап бор. Истеъдодинг бор экан, уни намоён этиш керак, юзага чиқариш керак. Навоий ҳазратлари бу тўғрида жуда чиройли айтганлар:

«Ҳунарни асрабон нетгумдир охир,
Олиб туфроққаму кетгумдир охир?»

Бу — жуда катта масъулият. Айниқса санъатдаги юлдузлик масъулияти. Шунинг учун, ўйлашимча, юлдузликда аввало соғлом рақобат, яъни ижодий конкуренция бўлиши даркор. Кимдир, албатта, олдинга чиқиши, ўз ортидан келаётганларни тўғри йўлга бошлаши, камчиликларни кўрсатиб туриши зарур...

М. — Ҳар бир касбнинг ўзига хос муқаддас рамзлари бўлади. Ижодкор қўлидаги қора қалам билан оқ қоғоз бетини қоралайди, аммо шу қораламалари эзгуликка, маънавиятга хизмат қилади, бебаҳо дурдоналарга айланади. Саҳна ҳам санъаткор учун муқаддас. Санъаткор саҳнага чиққанида, энг аввал эл олдига чиқади, одамлар билан рўпарў келади. Бизда ҳозир нима кўп — ижрочи кўп, ҳофиз кўп, турфа хил ансамбллар, гуруҳлар кўп. Кўп бўлгани яхши. Истиқлол шароитида миллий санъатимиз ривожига эътибор кескин кучайди. «Ўзбекистон — Ватаним маним» қўшиқ танловининг ўтказилиши, «Шарқ тароналари» халқаро мусиқа фестивали, «Ўзбекнаво», «Ўзбекрақс» бирлашмаларининг тузилиши, кўпдан кўп янги-янги кўриклар халқимиз ичидан янги-янги истеъдод эгаларини кашф этмоқда. Аммо қўлига тор ушлаган киши ҳофиз бўлиб қолмаганидай, санъаткор бўлишлик ҳам ҳаммага берилавермаган иноят кўринади...

Ю. У.: — Фикрингизга тўла қўшиламан. Ижрочи жуда кўпайиб кетди. Уларга қарата кимдир «ҳой, барака топгурлар, умрингизни беҳуда ўтказманг, бошқа иш қилинг», дейиши керак. Оллоҳдан берилмаган иноятни бошқа жойдан топиб бўлмайди. Тўғри, баъзан ҳаваскорлар ҳам битта-иккита қўшиқни қойилмақом қилиб қўйишади. Аммо битта-иккита қўшиқ билан, ногаҳоний ютуқ билан одам санъаткор бўлиб қолмайди-ку. Бутун умрни бағишлаш керак. Жонни тикиш керак, фидо қилиш керак. Адабиётда ҳам шунақа-да. Биринчи ҳикояси ёки шеъри зўр чиққанларнинг ҳаммаси ҳам кейинчалик катта ёзувчи ёки шоир бўлиб кетмайди. Демоқчиманки, санъатда сон эмас — сифат муҳим. Ўнта, юзта чалахиргойидан битта чинакамига зўр, вужудингизни титратадиган, юрагингизни сел қилиб оқиза оладиган қўшиқ афзал. Мени тўғри тушунишларини истайман... Бир нарсага эътибор беринг. Санъаткор халқи — боладай гап. Кўнглини топиб, пешонасини силасангиз, санъатига, халқига жонини гаровга қўйиб бўлса-да, хизмат қилади...

М.: Мустақиллик йиллари Президентимизнинг Фармонларига биноан ижод аҳли учун қанчадан-қанча имкониятлар яратилди. Янги-янги ижодий ташкилотлар тузилди. Қанчадан-қанча санъаткорлар унвон олдилар, кўксиларига мустақил мамлакатимизнинг нуфузли орден ва медаллари тақиб қўйилди. Лекин, қани натижа? Қани ўша сиз айтган жонини гаровга қўйиб бўлса-да Ватанга, миллатга хизмат қилиш? Фидойилик, камтаринлик қаёқда қолди? Кейинги 6 йил ичида эл-юрт ўртасида чинакамига оммалашган қанча қўшиғимиз бор? — Бармоқ билан санарли! Оила бўлиб, давра олиб куйланадиган, асаб торларингизни аллалай оладиган ва аксинча тоғ дарёсидай жўшқин, даъваткор, вужудни жумбушга келтирувчи миллий ифтихор қўшиқларимизни қачон яратамизу қачон куйлаймиз, Юлдузхон?

Ю. У.: — Фикрингизга қўшиламан. Бу тўғрида мен ҳам кўп ўйлайман. Ҳурлик, мустақиллик замонлари келганда, орзуларимиз ушалганда, ижод учун имконият эшиклари ланг очилганда, Президентимизнинг ўзлари санъат ривожининг бошида турганларида (айтинг, яна қайси мамлакатда йўлбошчи шу иш билан шуғулланади?) нега биз ёниб куйламаймиз, санъатимизни оламаро машҳур қилмаймиз. Бошқаларни билмадиму мен баъзан санъат дея ўзимни ҳам унутиб юбораман. Ишонинг, яхши қўшиқ бир кунда туғилмайди. Чопиш керак, югуриш керак, улгуриш керак. Баъзан битта ашулани ёзиб олгунча она сутимиз оғзимизга келади. Битта концертга тайёргарлик бир неча ойларни мутлақо банд қилади. Ўзингга қарашга, вақтида овқатингни еб, вақтида ухлашингга ҳам имкон бўлмай қолади. Бунинг устига овоз ёзиб олиш студияларимизнинг имкониятлари ўзингизга маълум. Энди худога шукур, деганингда бир жойидан ишкали чиқади. Ҳаммасини қайтадан бошлаш керак.

М.: — Кейинги пайтларда фонограмма деганлари жуда урф бўлиб кетди-да...

Ю. У.: — Ҳа, жуда урчиб кетди. Аслида, фонограммадан ҳамма фойдаланади, жумладан мен ҳам. Бу нарса бизнинг саҳна имкониятларимизга боғлиқ. Катта концертларнинг саҳнадаги техник ечими гоҳо шуни тақозо этиб қолади. Лекин бир нарса аниқки, санъаткор ҳеч қачон фонограмманинг қули бўлиб қолмаслиги керак. Бу билан кимни алдайсиз? Сизга ишониб келган мухлисингизними? Йўқ, албатта. Ўзингизни алдайсиз ва, оқибат натижада ижодингиз тугаб битганини ҳам сезмай қоласиз.

М.: — Сизга тақлид қилувчилар жуда кўп. Бунга эътибор берасизми?

Ю. У.: — Эътибор бермасликка ҳаракат қиламан. Аммо баъзида жуда оширворишади. Она ҳақида бир қўшиқ қилгандим. Ҳамма она ҳақида куйлай бошлади. Кўнгли ўксик боланинг изтиробларини қўшиққа солгандим, бу мавзу ҳам зумда урф бўлиб кетди. Қўшиқ ижросини рақс билан уйғунлаштирдим. Мана қаранг, ҳамма ўйнаб ётибди. Ҳатто йигитлар ҳам. Тўғри тушунинг, ғайирлик қилаётганим йўқ. Ҳамманинг ўз йўли, ижро услуби бўлсин, бир-бирини кўр-кўрона такрорламасин демоқчиман. Кўпгина касбдошларимнинг хатоси шундаки, улар асосан бугунни, нари борса эрта-индинни ўйлашади. Тўғри эмас. Санъатда манзилни жуда олисдан белгилаш керак. Бугунги ютуқ — бугунники. Замон, давр шиддат билан ўзгариб турибди. Одамларнинг руҳида ўзгариш, дунёқарашида, воқеа-ҳодисаларни идрок этишда ўзгариш.. Буларни англамай туриб бир нимага эришиш қийин.

М: — Ўзингизга ўзингиз танқидий муносабатда ҳам бўласизми?

Ю. У.: — Ишорангизга тушундим. Баъзилар Юлдуз Усмонова жуда димоғдор деб ўйлашса керак. Бу унчалик тўғри эмас. Кўриб турганингиздек, оддий одамман. Оддий оилада ўсганман. Оддийликни, самимийликни ёқтираман. Баъзан хато ҳам қиламан, янглишаман. Лекин, биласизми, хатолар ҳам одамлар каби ҳар хил бўлади. Билиб қилинган хатоларни билмай қилинган хатолардан фарқлаш лозим. Менингча, одам боласи — хом сут эмган банда, хато қилар экан, уларни тузатишдан, узр сўрашдан ор қилмаслиги керак. Бировнинг кўнглини ноўрин оғритдингми, узр сўраш журъатини ҳам топа бил. Узр сўраган билан одам отдан тушиб қолмайди. Тўғрисини айтсам, камчиликларимни ўзим яхши биламан. Ноҳақ бўлсам, бориб кечирим сўрашдан ор қилмайман. Аммо ноҳақликка мутлақо чидай олмайман. Қадр-қимматим учун қаттиқ курашаман. Бунинг айби бўлмаса керак. Негаки, одам деганингиз энг аввало ўзини ўзи ҳимоя эта олиши керак.

М.: — Хорижий концерт дастурларингизда миллийлик устунми ё замонавийлик?

Ю. У.: — Жуда муҳим савол. Концертларим чоғи ўзбек тилидаги соф миллий қўшиқларимни бутун вужудлари билан, ҳатто кўзларида ёш томчилари миллтиллаб тинглаётган одамларга қараб ўйланиб қоламан. Она тўғрисидаги қўшиғимни, «Шоҳни ҳам, гадони ҳам...» деб бошланувчи ашуламни такрор-такрор сўрашади. Тилимизни мутлақо билмайдиган одамлар аллақандай хаёлларга ғарқ бўлиб тинглашади. Санъатнинг сеҳри, қудрати шу бўлса керак. Албатта, хорижий концертларда миллийликка эътибор берамиз. Четга чиққанингда миллий ғururинг, миллий ифтихоринг ошиб-жўшиб кетади. Халқимизнинг муқаддас қадриятларини, ютуқларини кўз-кўз қилгинг келади. Аммо, миллийлик дегани миллий либосларга бурканиш дегани эмас. Миллийлик бутун вужудингдан уфуриб туриши керак. Бунда биргина либос билан иш битмайди. Иккинчи томондан, биз дунё халқлари орасида ўзимизнинг муносиб ўрнимизга эга халқмиз. Фахрланадиган бой ўтмишимиз бор, келажагимиз бор. Кўнгли очиқ халқмиз. Қадиммиз ва айни пайтда замонавиймиз. Буни ҳам ҳисобга олиш керак.

М.: — Дўстларингиз кўпми?

Ю. У.: — Дўстларим бор, албатта. Аммо кўп эмас. Овозим, обрўйим учунгина дўстлашмоқчи бўлганларни ҳазм қила олмайман. Ғийбатни ёмон кўраман. Шон-шуҳрат ўз йўлига, мен учун инсонийлик, самимийлик муҳим.

М.: — Режаларингизга, янги дастурингизга яна бироз тўхталсангиз.

Ю. У.: — Режаларим кўп. Янги концерт программам тайёр бўлди. Мен уни тахминан «Ўзингдан айланай, халқим-а, халқим!» деб номладим. Концертни шу сўзлар билан бошлаб, шу сўзлар билан тугатмоқчиман. Биласизми, Истиқлолимизга яна бир бор қуллуқ, шу ёшимда дунёни анча-мунча кезиб чиқдим. Кўп жойларни, кўп ҳолатларни кўрдим. Турфа хил тақдирларни учратдим. Ҳайратдан энтиккан, соғинчдан хўрсинган пайтларим бўлди. Ҳамма нарсани кўрдим, аммо «Ҳар ерни қилма орзу, ҳар ерда бор тошу тарозу» деганларидек, Ўзбекистондек жаннатмакон жойни, халқимиздек болажон, саховатпеша, кўнгли очиқ, сабрли-бардошли халқни ҳеч жойда учратмадим. Ўзим туғилиб ўсган, мендек бир эрка қизини эркалаб катта қилган, муқаддас гўшага қиёсласа бўладиган гўшани кўрмадим. Мени ҳайрону лол қолдирган, фикримни тиниқлаштирган, қалбимни таърифлаб бўлмайдиган даражада ғурурлантирган нарса шу бўлди, Аҳмаджон ака. Муқаддас она юртимнинг гўзал боғларида, катта сайлгоҳларда қўшиқ куйлаб турганингда, юраги ҳаяжондан ҳапқириб, «Ҳе-ҳе-ҳеей», «Яшавор», дея қичқирадиган йигитларнинг дулдул овозини ҳеч нарсага алишиб бўлмайди.

Муҳтарам Президентимизнинг битта даъватлари юрагимга ўрнашиб қолган: дунёга халқимизнинг улуғ, бетакрор санъати билан ҳам чиқишимиз керак. Менинг бутун вужудим, иймон-эътиқодим, ўй-хаёлим шу улуғ вазифа ижросига йўналган. Айни кунларда — янги дастурлар тузиш режалари билан ҳам бандман. Ҳаётимнинг бир куни, бир лаҳзасини ҳам санъатсиз, қўшиқсиз тасаввур эта олмайман. Битта илтимосим бор. Бордию мен ҳақимда бирор нима ёзгудек бўлсангиз, менинг ушбу сўзларимни албатта бир четига қўшиб қўйинг: «Той қоқилиб от бўлади, бола уриниб-суриниб йигит бўлади. Буни ҳаёт дейдилар...».

Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ
суҳбатлашди,
1998 йил, 16 январ

© «ЎзАС»

ҚИРҚ ЙИЛ КУЛДИРИБ...

...Йўлдошхон Носиров кўҳна ва ҳамиша навқирон Хўқанди латифнинг Шайхони поён маҳалласида — косиб оиласида дунёга келди.

Йиллар ўтиб ота касбини қунт билан ўрганиб, ўзи ҳам дуппа-дуруст уста бўлиб қолган Йўлдошхоннинг қалбида санъатга, халқ ижодиётининг энг оммавий тури бўлган аскияга, сўз санъатига катта меҳр уйғонди. 50-йилларнинг ўрталарида Қўқоннинг эски шаҳар боғида ҳар куни кечга томон ўтказиладиган халқ сайллари ва анжуманлари йигитчани ўзига оҳанрабодек тортарди. Бу давраларда Эрка қори Каримов, Аббос қори, Мелиқўзи ака сингари халқ ҳофизлари ижро этган катта ашулалар Турсунбой Аминов (Ижроқўмбува), Ғойиб Тошматов, Обид Норматов, Насриддин Мирзааҳмедов, Мамарозиқ Исоқов, Теша қизиқ, Ака Бухор каби машҳур аскиячиларнинг пайровларига уланиб кетарди.

Шундай халқ сайилларидан бирида Йўлдошхон устози, таниқли сўз устаси Ижроқўмбуванинг этагидан тутиб, аскиячилар даврасига кириб келди ва тез орада зукколиги, ҳозиржавоблиги билан устозлар назарига тушди.

Қутлаймиз

Йўлдошхоннинг аскияга уста, лутфгўй Содиқжон деган амакиси бир куни унга шундай деди:

— Жиян, мана, сен ҳам аскиячилар қаторига қўшилдинг, ҳисоб. Энди сенгаям бирорта лақаб қўймасак, бўлмайди.

Йўлдошхон ўйланиб қолди:

— Қанақа буларкин? Ҳали ёшман, бирор каттароқ иш ҳам қилганим ҳам йўқ. Лақаб олишга камчилик жойим йўқ, бирор арзийдиган баҳона ҳам бўлмаса...

— Бу ёғидан кўнглинг тўқ бўлсин. Мана, дадангнинг лақаби — «бўқоқ»-а? Биласанми?

— Йўқ...

— Шундай. Ана, сенинг лақабинг ҳам шунга яқинроқ — «кичкина бўқоқ» бўла қолсин.

— Қизиқ-ку, — деди кўзи «ярқ» этиб очилган Йўлдошхон. — Манда бўқоқ деган нарсанинг ўзи бўлмаса. Қанақа қилиб «кичкина бўқоқ» бўлай?

— Бу ёғи билан ишинг бўлмасин. Ахир, аскиячи деганнинг лақаби бўлмаса, у аскиячимиди?!

Хуллас, шу лақаб Йўлдошхонга чиппа ёпишди-қўйди. Ўз навбатида Содиқжон амакининг ҳам лақаби бор эди. Энди ҳар сафар амаки-жиян кўришиб қолганларида, киши билмас ўзаро аския бошлаб юборишар эди:

— Ман ўргулай юпқа томоқларингдан...

— Айланайин, узун қулоқларингдан...

Уларнинг лақабидан бехабар одам бу икки киши ўзаро хиргойи қиляпти, деб ўйлаши ҳам мумкин эди. Аскиянинг ана шундай оддий, лекин ўзига хос нозик жиҳатлари ҳам бор.

Ўтган йиллар мобайнида Йўлдошхон Носиров бутун Ўзбекистонни бир неча марта пою-пиёда кезиб, республика аҳлига кулги улашди. Эндиликда унинг номини эшитган барча қўқонлигу фарғоналик, бутун водий аҳли, аксарият ўзбекнинг юзига табассум, лабига кулги ёйилади. У сафдош дўстлари М.Дарвишев, Р.Мамадалиев, Н.Тошматов, А.Матхалилов, Ш.Шожалилов, М.Шарипов, О.Халиловлар билан ҳамкорликда яратган «Нос чекиш», «ГАИ», «Келин-куёв», «Тиш доктори», «Шаҳарлар», «Телефон», «Электр», «Шахмат», „«Радио» каби аския пайровлари эл ўртасида жуда машҳур бўлиб кетган.

Йўлдошхон Носиров бир неча марта жумҳурият аскиячилари ва қизиқчиларининг кўрик-танловларида ғолиб чиққан. Шу билан бирга у Қўқонда республика аскиячи ва қизиқчиларининг кўрик-танловларини, Турсунбой Аминов (Ижроқўмбува) таваллудининг 100 йиллигига бағишланган кўрик-танловнинг ўтказилишида бош-қош бўлди. 1985 йили Зокиржон Фурқат номидаги 1-маданият уйи қошида (республикада ягона) Қўқон Аскиячилар клубини ташкил этишда ташаббускор бўлди. Шаҳар сўз усталарининг бу гўшаси устоз аскиячиларининг ҳаёти, ижоди ва фаолиятидан ҳикоя қилувчи лавҳалар билан кўркам безатилган. Бу ер Неъматжон Тошматов, Адҳамжон Матхалилов, Муҳаммаджон Шарипов, Солижон Толипов, Ғиёсиддин Абдураҳмонов, Одилжон Ҳалилов каби сўз усталари билан ҳамиша гавжум. Йўлдошхон Носиров Абдуманнон Сотиболдиев, Ҳалим Ортиқов, Рашид Ботирхонов, Мансур Охунов, Баҳодир Шокиров каби ёшларга аския сирларидан сабоқ бермоқда.

Олтмиш йилдан буён кулиб, қирқ йилдан буён элни кулдириб юрган таниқли сўз устаси Йўлдошхон ака Носировнинг аския пайровлари Фарғонаю Қўқонимиз, бутун Ўзбекистонимизда яна кўп йиллар жаранглайверсин.

Абдумалик ИСОМИДДИНОВ,
Қўқон шаҳри

«АМИР МУЗАФФАР ФОЖИАСИ»

Театр

Юсуфжон Қизиқ Шакаржонов номидаги Фарғона вилоят мусиқали драма театри ижодий жамоаси Насрулло Қобул асари асосида «Амир Музаффар фожиаси» спектаклини мухлислар ҳукмига ҳавола этди. Асарни Муҳаммадсоли Юсупов саҳнага олиб чиққан.

Бош рол ижрочиси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Холмат Икромов Амир Музаффар фожиаси орқали халқимиз бошига тушган мусибатни саҳнада яққол гавдалантириб бера олган. Курашлар асносида етилиб бораётган воқеаларни томошабин бефарқ кузатмайди, аксинча, воқеалар ичига кириб қолади, икки қутбга айланган ота-болаларнинг бирлашишларини истайди.

Абдумалик образини саҳнада талқин этган артист Солижон Ҳакимов воқеалар замирида ётган фалсафий мушоҳадаларга мос равишда ҳаракат қилади. Унинг халқни озод кўриш истагида олиб борган ҳаракатлари, ватанга бўлган муҳаббати асарда изчил очиб берилган. Айниқса, азоб тортаётган халқни қирғинбаротлардан халос этиш йўлидаги ҳаракатлар актёрлар ва режиссёр ишларида яққол очиб берилган. Исроилхон Султонов талқинидаги Саидазимбой образида ўз манфаатларини халқ манфаатларидан устун қўювчи ўта айёр шахсни кўрамиз. Анвар Исоқов талқинидаги Табиб образида эса эътиқоди бут шахс намоён бўлади. У ҳатто дорга осилиб, кўмилиши ман этилган инсонни ҳам ўзбекона урф-одатлар бўйича ерга қўяди. Бу эса ўша давр сиёсатига қарши бош кўтариш, ўз жонини гаровга қўйиш каби қалтис иш эди. Спектаклда турли образларни саҳнага олиб чиққан артистлардан Кимсанбой Собиров, Аҳаджон Усмонов, Акмалжон Мирзаев, Ҳамиджон Ҳасанов, Наби Каримов ҳам ўзларига топширилган ролларни маромида ижро этганлар.

Режиссёр Муҳаммадсоли Юсупов асарни томошабоп қилишда театр санъатининг турли услубларидан усталик билан фойдаланган. Спектакл жараёнидаги пластик пантамимолар орқали биз асарни янада чуқурроқ англаш, воқеаларни теранроқ мушоҳада қилиш имконига эга бўламиз. Содиқжон Қодиров томонидан ишланган саҳна безаклари ҳам спектакл ютуғини таъминлашга хизмат қилган. Спектаклда кечаётган воқеалар фақат ним қоронғуликда ўтади, саҳна безаклари ҳам қора рангларда берилган ва бу билан асар халқимизнинг бошидаги қора кунлар ҳақидаги ҳикоя эканига ишора қилинган. Ижрочиларнинг устки кийимларида ҳам қора мато кўпроқ ишлатилгани қора кунларда халқнинг мотам кайфиятини англатади.

Рақс саҳналаштирувчи Малвина Ҳасанова саҳналаштирган рақслар ҳам спектаклда муҳим ўрин эгаллайди. Томоша давомида рақслар орқали намойиш этилаётган икки куч зиддиятларини кўрамиз. Асар қаҳрамонлари нажотсиз қолган дамларда рақс тили ёрдамга келади. Спектаклда катта бир тарихий воқеа саҳна тилида маҳорат билан намойиш этилгани таҳсинга сазовор.

Салоҳиддин
СИРОЖИДДИНОВ

Кўпинча шунақа бўлади: катта жанжал майда гапдан бошланади, жузъий хато тузатиб бўлмас фожиага айланади. Унинг асорати баъзан бутун умрга татийди, жабрини айбдорлар ҳам, бегуноҳлар ҳам баббаравига тортишади.

Яна билмадим, эҳтимол, мен янглишаётгандирман, эҳтимол, сал кескинроқ хулоса чиқараётгандирман. Лекин турли пайтларда таҳририятимизга нажот истаб келган уч тақдир соҳибининг муштарак дил ҳасратларини тинглаганимда, хаёлимни негадир шу ўйлар тарк этмади. Келинг, яхшиси, сиз ҳам уларнинг арзи-ҳолларига қулоқ тутинг, кейин биргалашиб фикр юритармиз.

Абдунаби ИНОМҚУЛ ўғли

«ЎҒЛИМ, СЕН БОРСАНУ НЕГА ЙЎҚДАЙСАН...»

Инсон, оила ва жамият

Биринчи суҳбат:

БОЛАСИ ЎЛГАННИНГ БАҒРИ КУЯР, БОЛАСИЗНИНГ-ЧИ? ..

Мен Тошкентда яшайман, дурустгина лавозимда ишлайман. Маҳалла-кўйда ҳам, ишхонада ҳам хурмат-эътиборим баланд. Иқтисодий жиҳатдан нолийдиган жойим йўқ. Ҳарқалай, еганим олдимда, емаганим ортимда. Данғиллама участкам, кооператив уйим, дала-ҳовлим бор. Тагимда бир эмас, иккита «иномарка». Ҳаммаси ўз пулимга келган, ҳалол меҳнатим билан бунёд бўлган. Қисқаси, сиртдан қараганда, мен бой-бадавлат, бахтиёр одамман. Аслида-чи?..

Одамзотнинг толе-иқболи фақат моддий фаровонлик, мол-дунё билан ўлчанмас экан. У тугал бахт эгаси бўлиши учун оила қуриши, фарзандлар кўриши ҳам керак экан. Минг афсус, бу борада тақдир мени ўкситди, жуда қаттиқ ўкситди. Ҳолбуки, маҳалламизнинг энг гўзал, энг хушрўй қизига уйланганман, тагли-тугли хонадонга куёв бўлганман. Аммо йиллар ўтса-да, ўртада фарзанд бўлмади. Уйимизда гўдак йиғиси, бола кулгуси эшитилмади, хотиним бешик қучоқламади, чақалоқ белади. Бу нақадар аччиқ қисмат, нақадар буюк армон эканлигини мен каби биттагина тирноққа зор бўлганлар, зурриёт дея оҳи кўкка етганлар билади.

Албатта, аввал-бошда биз унчалик тушкунликка тушмадик. Умид билан, ишонч билан кутдик. Оз эмас-кўп эмас, 15 йил кутдик. Барибир, орзумиз ушалмади. Ўзимизни дўхтиру табибларга қаратдик. Шунда бир аччиқ бир ҳақиқат аён бўлди. Билсам, ҳамма гап менда экан.

Начора! Бир оқшом хотинимнинг кўнглига қўл солдим. «Мен туфайли сен ҳам дунёдан армон билан ўтма... Ҳали ҳам кеч эмас, балки бахтингни топарсан, ажрашайлик», дедим. У кўнмади. «Мен аввалдан сизни деганман, бундан кейин ҳам сизни дейман. Неки бўлса, пешонамдан кўрайман», деди. Таклифимдан ранжиб, неча кунлар юм-юм йиғлади.

Мавриди келиб, маслаҳатни бир жойга қўйдик. Ота-онаси номаълум икки ойлик чақалоқни асраб олдик. Унга Умиджон деб исм бердик. У бизни овундирди. Эмаклаганда-юрганда, «Ая»-ганда-«дада»лаганда қувондик. Мудом меҳримизни аямадик, асраб-авайладик.

Қизиқ, худо урганни пайғамбар ҳассаси билан туртмаса, нима қиларкан? Тақдир менинг ярим-ёрти бахтимни ҳам кўп кўрди. Бунга бошқалар эмас, келиб-келиб ўз ёстиқдошим сабабчи бўлди.

Ўтган йилнинг илк баҳори эди. Мактабдан қайтган Умиджон ўртоқлари билан кўчада ўйнаб юрганди. Мен уйда телевизор кўраётгандим. Бир маҳал чекким келди. Чиқиб, ошхонадан гугурт олмоқчи бўлдим. Даҳлиздан ўтаётиб, емакхонада аллаким билан гаплашаётган хотинимнинг овози қулоғимга чалинди. У суҳбатдошига: «Эй, нимасини айтасиз, шу бепушт эрим бўлмаганда, мен ҳам бола туғардим, ўғил уйлантирдим, қиз чиқардим», деди. Ҳа-ҳа, шундай эшитдим, айнан шундай деди. Турган жойимда қотиб қолдим: наҳотки, эшитганларим рост бўлса?! Наҳотки, шу сўзлар бир вақтлар фақат мени деган, мени деб тақдирга тан берган хотинимнинг оғзидан чиқаётган бўлса?! Ахир, мен уни зўрлаб-мажбурлаб ёки илиниб-ёлвориб ушлаб турганим йўқ-ку! Демак, унинг аҳду паймонлари ёлғон экан-да. Демак, фақат разми келган учун мен билан 25 йилдан буён яшаб келаётган экан-да. Демак...

Орият — ўлимдан қаттиқ! Хонага қай ҳолатда бостириб кирганимни, телефонни қандай улоқтириб юборганимни билмайман, аммо алам-изтироб билан бор овозда ўдағайлаганим эсимда: «Ҳозир нима дединг? Нима дединг, яна бир қайтар!» Шу топда хотинимнинг: «Эшитганларингиз ёлғон», дейишини, лоақал кўнглим учун мендан узр сўрашини жуда-жуда истагандим. Йўқ, кутганимдай бўлмади. У бамайлихотир ўрнидан турди-да, кўзларимга биринчи марта тик қаради. «Ҳа, нима, — деди етти ёт бегоналардек совуққонлик билан, — пуштингиз куйиб кетгани ёлғонми, бор ҳақиқат-ку?»

Тамом-вассалом! Мана шу икки оғиз сўз номусимни ерга урди, бу ёруғ дунёдаги сўнгги илинжимдан ҳам айирди. Энг гўзал, энг меҳрибон туйғуларимни ўлдирди. Беҳад хунук, ўта бераҳм кўриниб кетди. Тун бўйи мижжа қоқмадим. Эр бошим билан йиғладим, бахтсизлигимдан нолиб-нолиб, аламимдан ўксиб-ўксиб йиғладим.

Шу-шу хотинимдан ҳам, уйимдан ҳам кўнглим совуди. Бора-бора иккимиз арзимаган баҳонада тез-тез жанжаллашадиган одатландик. Охир-оқибат ажрашадиган бўлдик. Судга ариза бердик. У ердагилар бизни муросага чақиришди. Яна бир карра ўйлаб кўришимизга муҳлат беришди. Қароримиз қатъийлигини билишгач, ишимизни қайта-қайта кўришди. Лекин ҳалигача тайинли тўхтамга кела олишмади. Сабаби — мен ҳар сафар Умиджонни хотиним туғмаганини эслатаман, уни ўзимда қолдиришларини сўрайман. Эвазига мол-мулкимдан воз кечишга тайёрлигимни айтаман. Ўз навбатида хотиним ҳам айнан шуни қайтаради. «Мен барибир онаман, бола мен билан бўлиши шарт!» дейди.

Мана, мен дил дардимни дастурхон қилдим, бир оз бўлса-да, кўнглимни ёздим. Энди холисанилло айтинг-чи, бизнинг қай биримиз ҳақмиз? Умиджон кимники бўлиши керак — меникими ёки хотинимники? ..

Иккинчи суҳбатдан:

ЎЗ БОЛАМНИ СОТИБ ОЛАЙМИ Ё СУТЛАРИМНИ КЎККА СОҒАЙМИ? ..

Мен 18 ёшда турмуш қурдим. Кетма-кет ўн бир фарзанд кўрдим. Шундан тўққизтаси кўз ўнгимда, соғ-саломат. Биттаси гўдаклигида нобуд бўлган. Кенжам эса...

Худога шукур, у ҳам тирик. Ҳозир олти ойлик. Борликка бору, аммо мен учун гўё йўқдай. Шоир айтмоқчи, кул остида қолган лақча чўғдай. Чунки қўлимда эмас, бировда. Мен уни туққанимдан буён қайтиб ололмайман, бир лаҳза бўлсин, бағримга босолмайман. Ўзим кесган угра ошни ўзим ичолмайман, хатоларимдан воз кечолмайман. Негалигини мен бир бошдан айтиб берай, сиз қулоқ беринг. Зора, шунда дардим енгиллашса, орзу-армоним ушалса.

Биз қишлоқда яшаймиз. Эрим оддий тракторчи. Оғир меҳнатдан қочмайди. Лекин вақтида маош олмайди. Шундай бўлса-да эски тракторини ташламайди. Қайтага, томорқадан топганини ҳам уни тузатишга сарфлайди.

Кичкинамга юкли бўлган кезларим эди. Бир куни нон ёпай, десам, сандиқда ун қолмабди. Эримга айтсам, пинак ҳам бузмади. «Пул йўқ», деб чойни ичиб ўтираверди. Бу бепарволикдан зардам қайнаб кетди. «Сиз ҳам мундоқ бошқаларга ўхшаб пул топсангиз-чи. Токайгача битта тракторга ёпишиб оласиз?» дедим ўзимни босолмай. «Ўчир овозингни! — Эрим бирдан тутақиб кетди. — Менга бировларни мисол келтирма, — деди кўзларини чақчайтириб. — Бошқа иш қўлимдан келмайди, бўлганим шу, тушундинг?»

Жаҳл келганда, ақл кетади. Мен эримни тушунадиган ҳолатда эмасдим. «Ҳо, — дедим паст тушмай, — қаторлаштириб бола туғдиришни биласизу, боқишни ўйламайсизми? Яна пишқирганингизга ўлайми?» «Йўқол! — Эрим ўрнидан сакраб тураётиб, хонтахтани зарб билан муштлаб юборди. — Кўзимга кўринма! — деди бақириб. — Менинг топганимга қаноат қилмасанг, ана, катта кўча. Болаларингни ўзинг боқиб олавер. Қорнингдагиниям туғу, истасанг, бировга бериб юбор!»

Охирги гап жон-жонимдан ўтиб кетди. Хун-хун йиғлаб отамникига аразлаб жўнадим. Икки ҳафтадан кейин туғруқхонага тушдим. Ойдай ўғил туғдим. Аммо эрим сўзида турди, биздан хабар олмади. Баттар жаҳлим қўзиди. Бунисиям майли, аччиқ устида катта хатога йўл қўйдим, оқибатини ўйламай-нетмай чақалоғимни уч-тўрт қишлоқ нарида яшовчи холамнинг келинига бериб юбордим. Чунки у бўламга текканига ўн беш йилдан ошган эса-да, туғмаганди. Кўзим ёриган пайтларда эри уни қўйиб юбормоқчи бўлиб юрганди. Кимдандир эшитиб, мени кўргани келди. Дардини айтиб, зор-зор қақшади. «Жон, янга, турмушим бузилиб кетмасин. Шу болангизни менга беринг», деб ялиниб туриб олди. Ахийри ниятига етди. Туғруқхонадан чиқишим арафасида ўзи тўғрилаб келган аллақандай қоғозларга қўл қўйдириб, ўғлимни уйига олиб кетди.

Мен оиламга танҳо ўзим қайтдим. Эримга бўлган воқеани айтдим. У: «Аҳмоқ, бу кунингдан беш баттар бўл!» деди-ю, бошқа сўз қотмади. Фарзанд ўнта бўлса ҳам ҳар бирининг ўрни бошқа экан. Мен айриликқа бор-йўғи уч кун чидадим. Ўзимдан ўтганини ўзим билардим. Тўртинчи куни тонг саҳарлаб эримга ёлвордим. «Дадаси, сутларим ийиб, оқиб кетаяпти. Юринг, ўғлимизни олиб келайлик», дедим. Эрим ҳам шу гапимни кутиб юрган чоғи, дарҳол олдимга тушиб, йўл бошлади.

Бўлам муддаомизни англаб, қаршилик билдирмади. «Энди нимаям қилардим, зорим бору зўрим йўқ. Бола сизларники, олиб кетаверинглар», деди. Бироқ хотини қайсарлик қилди. «Мен болани қонунийлаштириб олганман, қайга борсангиз-бораверинг, қайтариб олишга ҳаққингиз йўқ!» дея оёқ тираб туриб олди. Холам бояқишнинг насиҳатлари, эрининг дўқ-пўписалари ҳам, менинг йиғи-илтижоларимга ҳам қулоқ осмади. Кейинги боришимизда эса, олдимизга битта шарт қўйди: «Нақд 15 минг пул топиб келинг, марҳамат, чақалоқ сизларники бўлади».

Воажаб, бу қандай гап, қандай андишасизлик? Бу қандай болафурушлик? Энди бир камим ўз боламни ўзим сотиб оламанми? Бировга қилмоқчи бўлган яхшилигим эвазига ёмонлик кўраманми? Онага бундан ортиқ кўргилик, бундан ортиқ азоб борми? ..

Турган гап, бошқа иложимиз қолмаган, судга мурожаат этдик. Шунгаям ярим йилдан ошаяпти. Лекин қонуншунослар ишни кўришни негадир чўзишгандан чўзишаяпти. Бу орада мен ичикиб адои тамом бўлдим. Неча бор касал бўлиб, ётиб қолдим. Сизлардан илтимос, бу ишга бош қўшсангизлар, ўғлимни тезроқ қайтариб олишимга ёрдам берсангизлар. Ахир, токайгача боламни соғиниб яшайман, токайгача сутларимни кўкка соғаман?!.

Учинчи суҳбат:

ТИРНОҚНИ ЭТДАН АЙИРИБ БЎЛАДИМИ? ..

Мен аслида қишлоқ қизиман, деҳқон фарзандиман. Мактабни тугатиб, пойтахт олий ўқув юртларининг бирига ҳужжат топширдим. Омадим чопиб, талаба бўлдим. Яна денг, шу ерда севгимни — бахтимни топдим. Ўзим билан бир вилоятдан келган, ота меҳрига тўймай ўсган кусдошимга кўнгил бердим. Биринчи курслигимиздаёқ тўйимиз бўлиб ўтди. Ўн ойга қолмай, ўғилчали ҳам бўлдик. Шунда қайнонам Тошкентга борди. Ўн-ўн беш кун ижарахонамизда бирга яшади. Талабаларга хос ҳаётимиз билан танишиб, бизга ичи ачиди. «Сизлар ҳозирча фақат илм олиш пайида бўлинглар, унгача неварамни ўзим боқиб тураман», деди. Норозилигимга қарамай, чилласи чиқмаган фарзандимизни ўз шаҳрига олиб кетди. Биз вақти-вақти билан ҳам қайнонамдан, ҳам ўғлимиздан хабар олиб турдик. Тўрт баҳору тўрт қиш шундай кечди.

Институтни битиргач, табиийки, қайнонам қошида яшай бошладик. Дастлаб турмушимиз бинойидек эди. Ҳовлимиз вилоят маркази ҳисобланмиш шаҳарнинг қоқ ўртасида жойлашганди. Эр-хотин кундузи ишга қатнардик. Қайнонам ўғилчамизга қарарди. Кечқурун бир дастурхон атрофига йиғилардик. Боламни биримиз қўйиб, биримиз суярдик.

Афсус, тинч-тотувлигимиз узоққа чўзилмади. Қишлоқ жойга келин бўлиб тушган қайинопам турмуши бузилиб қайтиб келди-ю, ширин ошимизга оғу аралашди. У негадир аламини мендан олишга киришди. Ўтирсам ўпоқ, турсам сўпоқ, деди. Уззукун юриш-туришимдан, қилган-қилмаган ишимдан нуқсон ахтарди. Аввалига индамадим, ҳаммасига чидадим. «Укасининг хотиниман-ку, инсофга келиб қолар», деган мулоҳазага бордим. Қаёқда дейсиз? Қайинопам ўч олишнинг янги йўлини топди. Ҳар икки гапнинг бирида: «Ўғлингни онам катта қилган, унда сенинг ҳақинг йўқ», деб юзимга сола бошлади. Бу ҳам етмагандай, боламни бағримга босишимга йўл бермади, кўп-да уни қайнонамнинг хонасидан чиқармайди. Шундан сўнг мен ҳам гапига гап қайтарадиган, тенгма-тенгига ғижиллашадиган бўлдим. Қарабсизки, иккимиз бир-бирини кўришга кўзи йўқ ёвларга айландик. Буни кўриб шунга қадар доим мени алқаб-суйиб келган қайнонам ҳам тўнини тескари кийди. «Ўзидан каттанинг юзига сапчийдиган одамга менинг оиламда ўрин йўқ. Аслида сени келинликка мен танламаганман, сен ўқиб юрганингда ўғлимнинг бошини айлантириб тегиб олгансан», дея камситишга ўтди.

Кошки, шундай дамларда эрим ёнимни олган бўлса! Йўқ, араванинг олдинги ғилдираги қаердан юрса, кейингиси ҳам шундан юраркан. Уям мендан юз ўгирди. Кўп марталаб: «Сен қишлоқисан, маданиятни билмайсан, бундан кейинам шундайлигингча қоласан», дея ярамга туз сепди. Нима қилай, қурбақани ҳам боссангиз вақ этади, мен одамман-ку. Ўринсиз таъна-дашномлар, узлуксиз камситишлар бўғзимга етгач, қатъий қарорга келдим. «Яхшиси, жавобимни бера қолинглар, ўз кунимни ўзим бир амаллаб кўрарман», дедим. Бажонидил рози бўлишди. Никоҳимиз қонунан бекор қилинди. Ишни кўрган суд ҳайъати аёллардан иборат эди. Улар савол-жавоблар давомида болам бечора йиғлаб, менга талпиниб турганини кўришди. Шунга қарамай, уни отаси тарбиясида қолдириш юзасидан ажрим чиқаришди. Ҳолбуки, собиқ эрим судга бундай даъво билан мурожаат қилмаганди. «Ўғлимни онамга олиб беришларингизни сўрайман», деганди холос.

Мен эътирозларимни тегишли идораларга қайта-қайта ёзиб юбордим. Лекин ҳанузгача ижобий жавоб ололмадим. Кўз ёшларим сабаби билан қизиқадиган одамни тополмадим. Хўш айтинг, нега шунақа? Болага туққан бир ёқда қолиб, нега жони оғримаганлар эга чиқади? Бу қайси ақидага тўғри келади? Аёл учун фарзандидан тириклайин айрилишдан ортиқ кулфат бўладими? Ҳеч жаҳонда тирноқни этдан — болани онадан ажратиб бўладими?

* * *

Кўриниб турибдики, учала суҳбатдошимиз ҳам мушкул вазиятга тушиб қолган. Бирининг оилавий ҳаётда аввалдан бахти юришмаган. Боз устига, эндигина дардимга малҳам топдим, оғзим ошга етди деганда, бурни қонаган. Таъна-маломат-ла йўғрилган бир оғиз сўздан қалби озор чеккан. Шунча йиллик ўзаро севгини, садоқатни тупроққа қориштириб юборган. Иккинчиси бургага аччиқ қилиб, кўрпа куйдирган, гўёки раҳмдиллик кўрсатган бўлиб, ҳали она сути таъмини билмаган дилбандини бировга бериб юборган. Энди эса, «Ўзингдан ўтган айб, қаерга борсанг — ҳайф» деганларидек, ҳаргиз хатосини тузатолмай жони ҳалак. Учинчиси лойқаланган сувнинг тинишидан, дока рўмолнинг қуришидан батамом умидини узган. Баайни севиб-севиладиган ёшида «эрдан чиққан» деган тавқи-лаънатни бўйнига олишга мажбур бўлган. Бевалик азобларига чидашга аҳд қилган. Бироқ оналик ҳуқуқидан маҳрум этилишини сира хаёлига келтирмаган. Тақдир ўйини олдида эсанкираб қолган.

Яна эътибор берган бўлсангиз, сезгандирсиз, суҳбатдошларимиз юлдузи юлдузига тўғри келмай қолган айрим эр-хотинларга ўхшаб уй-жой, мол-мулк ёки мерос талашаётганлари йўқ. Бор-йўғи фарзандларининг ўзлари билан бирга бўлишларини исташаяпти. Шу ниятда ёрдам-маслаҳат сўрашаяпти. Таассуфки, биз уларнинг илтимос-илтижоларини қондириш имконига эга эмасмиз. Бундай дейишимнинг қатор сабаблари бор: биринчидан: юқорида қоғозга туширганларим, нечоғли дардли-изтиробли бўлишидан қатъий назар, бир томоннинг ҳасратлари. Биз ҳали иккинчи тарафни тинглаганимизча йўқ. Тингласак, эҳтимол улар ҳам ўзларини оқлаш учун талай асос-далиллар келтиришар. Эҳтимол, шунда қарс якка қўлдан чиқмаган бўлар. Иккинчидан, ўртада ҳар нарсадан улуғвор, барчага баробар қонун бор. Қонунга кўра, сўнгги сўзни шу соҳа вакиллари айтишлари лозим. Унгача бизнинг низога қўшилишимиз таъқиқланган. Учинчидан, ўзингиздан қолар гап йўқ, оилавий можаролар ниҳоятда мураккаб, ўта нозик масала. Негаки, севиш-севилиш, турмуш қуриш ёхуд ажрашиш ҳар кимнинг ўз кўнгил ишидир. Оила фақат икки қарама-қарши жинснинг — эркак ва аёлнинг ўзаро розилиги, инон-ихтиёри асосида тузиладиган иттифоқдир. Таъбир жоиз бўлса, ҳар бир оила бошқасига ўхшамаган қўш устунли айвон, ўзига хос алоҳида қўрғондир. Унинг тупроғи Ишқ-Севги эҳтиросларидан олинади. Лойи — зуваласи эзгу Ният, Аҳду паймон туйғулари билан йўғрилади. Пойдеворри Вафо-Садоқат азми-ла кўтарилади. Деворлари Муҳаббат нури ила сайқалланади. Томи Меҳр-Оқибат ҳислари қўшилган ҳолда ёпилади. Пештоқига Бурч-Масъулият, Сабр-Қаноат шиори нақшланади. Ана шу олий туйғулар бир мақсад йўлида уйғунлаштирилса, инсонни Бахт-Иқбол сари элтувчи оила аталмиш муқаддас кошона вужудга келади. Бу кошонанинг кўз илғамайдиган ўз чегара-ҳудудлари, бирон-бир ҳужжатда қайд этилмаган ўз қонун-қоидалари бўлади. Ундан ҳуда-беҳуда ҳатлаб ўтишга, четдан туриб «Сен фалончи билан умрбод бирга яшашга маҳкумсан» ёки «Пистончи билан ажрашасан» дейишга ҳеч ким ҳақли эмас. Буни халқимиз асрлар оша синовдан ўтган нақлларида мухтасаргина қилиб қуйидагича ифода этган: «Ҳар ким суйган ошни ичади», «Эр-хотиннинг ўртасига эси кетган тушади».

Шундайликка шундайку-я, аммо, барибир, аччиқ бир ҳақиқатдан кўз юммаслик керак. Оила бузилди дегани танҳо эр-хотин икки тарафга қараб кетди дегани эмас. Ёхуд қуда-андалар, ёру биродарлар аро қон-қардошлик узилди дегани ҳам эмас. Узилган ип уланса, тугуни қолади. Оила парчаланса, севги завол топади. Аҳду паймон ўрнини нафрат, вафо-садоқат ўрнини хиёнат эгаллайди. Ўзаро меҳр-оқибат йўқолади. Бурч ва масъулият унутилади. Сабр-тоқат бегона бўлади. Бахт-иқбол саробга айланади. Ўртада муҳаббат етим қолади. Қисмат чорраҳасида ишқнинг меваси — бегуноҳ болалар чирқиллаб қолади. Улар ё ота, ё она меҳридан айро тушадилар. Ҳатто баъзан отаси ҳам, онаси ҳам ҳаёт бўлатуриб, тирик етимга айланиб қоладилар.

Шубҳасиз, бундай кезларда қариндош-уруғ, маҳалла-кўй қараб турмайди. Келажагини ўйлаган жамият бахти кемтикларни ёлғизлатиб қўймайди. Болалар уйлари деймизми, интернатлар деймизми, ишқилиб, барча шарт-шароитларга эга меҳрибонлик масканлари етим-есирлар ҳаётига оз бўлса-да, нур олиб кириш учун хизмат қилади. Бироқ улар ҳеч қачон ўша гўдаклар туғилган хонадон ўрнини босолмайди. Энг ғамхўр энага, энг ширинсўз тарбиячи, ҳарчанд уринмасин, барибир ҳақиқий ота-она меҳрини беролмайди. Айни чоғда, кўз очиб кўрган умр йўлдошидан, ширин-шакар фарзандларидан воз кечган одам қайта турмуш қурган тақдирда ҳам том маънода бахтли бўлолмайди. Ўз пушти камаридан бўлган зурриётига меҳр кўргизолмаган одам ўзга бировнинг ўғил-қизи бошини чин ихлос билан силай олмайди. Билъакс, амалда унисининг ҳам, бунисининг ҳам кўнглини яримта қилиб қўяди. Тан оламизми-йўқми, хоҳлаймизми-хоҳламаймизми, оқибат — тайин ҳақиқат шу!

Демак, оилавий қўйди-чиқдилар зоҳиран шахсий ишдек туюлса-да, моҳиятан жамият ҳаёти билан чамбарчас боғлиқ иллатдир. Ўз уйида тинчини йўқотган одам эл-улус ичра бахтиёр бўлолмагани сингари оилалари инқирозга учраган мамлакат ҳам изчил тараққиётга эриша олмайди. Аксинча, қайси юрт оилалари мустаҳкам, аҳил-тотув бўлса, ўша давлатда ҳамжиҳатлик ва осойишталик ҳукм суради, файз-барака, қут-фаровонлик барқарор бўлади. Чунки оилавий хотиржамлик миллий хотиржамлик учун замин яратади. Буни қадим ота-боболаримиз яхши билишган.

Масалага шу жиҳатдан қарасак, қисмати талош бўлган Умиджоннинг онасини тушуниш қийин. Тўғри, у чорак аср ёстиқдошига беқиёс меҳр-саховат кўрсатган. Ундан фарзанд бўлмаслигини билганида ташлаб кетмаган. Ажрашиш ҳақидаги таклифни эшитганида қатъиян рад этган. Пировардида эса, шунча қилган яхшиликларини елга совурган. Оғир тош мисол нафсониятига тегувчи икки оғиз сўзи билан турмуш ўртоғининг қоқ юрагига ханжар урган. Бундан кўра кўнглидаги армонини вақтида айтгани, эри ўзига ўрганиб қолмасдан ташлаб кетгани афзал эмасмиди?

Бир-бирига ўчакишиб, ўрта ичида чақалоғини овораю сарсон қилган эр-хотиннинг хатти-ҳаракатлари ҳойнаҳой эшитган қулоққа эриш туюлса, ажаб эмас. Ҳарқалай, улар ёш эмас, кимсан, тўққиз болани тарбиялаб вояга етказаётган тажрибали ота-она. Бу демак, фарзанд давлатнинг боши эканлигини, тиш берган ризқини ҳам беришини сизу биздан яхшироқ биладилар. Қаноат зўр бойлик эканлигини, сўзсиз, теран тушунадилар. Бас, шундай экан, хотин бир сўздан қолса, эр тилига эрк бермаса, асакалари кетармиди? Ёки бугунги кунда уларнинг оиласида мавжуд бўлган моддий етишмовчилик бошқаларникида йўқмиди? Ахир токайгача айб катталардан ўтадию жабрини кичиклар тортади? Бунисини билмадим, лекин бировнинг азасида ўйинга тушишдан ор қилмаган келинни мутлақо кечириб бўлмайди. Унинг бу қилмиши бориб турган ноинсофликдан бошқа нарса эмас. Боиси, у болани ўзиники қилиб олгунча ялиниб-ёлворган, қайтиб беришга келганда эса, шафқатсизлик кўрсатган. Чамамда, ё «Эр-хотин ҳозир қийналиб юришибди, мен айтган миқдордаги пулни топиб келишолмайди, бола ўзимга қолади» деган хулосага борган, ёки чақалоқни сохта ҳужжатлар асосида фарзандликка олган бўлса, кимларгадир сарфлаган маблағини чиқариб олишни ўйлаган. Агар озгина инсоф-виждони бўлганида бундай йўл тутмасди. Ҳомиладорлик азобини тортмаган, туғиб қутулиш ўлиб-тирилишга баробарлигини ҳис этмаган бўлсада, аёл сифатида аёл қалбини тушуниб, боланинг ҳақиқий онасини хор этмасди. Борингки, келгусида у чақалоққа эга бўлган тақдирда ҳам оддий ҳақиқатни билиб қўймоғи шарт: бировнинг, айниқса онанинг кўз ёшлари эвазига эришилган бахт омонат бўлади. Яхшиликка ёмонлик билан қайтарган кимса эл аро уятга қолади.

Тавба, бир вақтлар талаба келинига ачиниб, неварасини вақтинча боқиб туришга ўзи розилик билдирган қайнонани нима жин урдийкин? Ахир, она учун боласининг боласи ҳам бола-ку. Машойихлар шуни назарда тутиб, «Болагинамнинг боласи, қантак ўрикнинг донаси» деганлар-ку. Неваралари тарбияси билан шуғулланиш қайноналар учун оддий ҳол-ку. Қолаверса, катта бахт, катта шараф-ку. Наҳотки, онахон буни билмаса, охиратини ўйламаса? Наҳотки, қизи қайтиб келгани камлик қилгандай, ўғлининг оиласи ҳам барбод бўлишини истаса. Ёшига яраша иш юритиб, қизи билан келинини муросага чақирса, ўринли бўлмасмиди, ҳеч бўлмаганда ўғли билан неварасининг келажагини ўйласа яхши эмасмиди? Қайнопа-чи? Укасининг хотинига пилтакачлик қилиб нима фойда кўради? Жияни вояга етиб, бир кун бор гапдан воқиф бўлса-ю, «Сиз қаттолсиз, менинг бахтсизлигим сабабчисисиз» деса, унга қандай жавоб беради? Одамлар ичида қандай бош кўтариб юради?

Булар менинг тахминларим эмас, мавриди келиб, қачонлардир юзага чиқажак муқаррар ҳақиқат. Ҳақиқат эса, биласиз, аччиқ бўлади. Ундан на шоҳ-гадо, на ёш-қари қочиб қутулади. Қолган фикрларни бошқалар айтишар. Нима бўлганда ҳам, келинг, яхшиси, ҳар биримиз дунёнинг ҳисоб-китоби борлигини ўйлайлик. Оилаларимизни мустаҳкамлашни ўйлайлик.

«АСРЛАР НАВОСИ» ТАНЛОВИГА МАРҲАМАТ!

ТАНЛОВНИНГ АСОСИЙ МАҚСАДИ

Ўзбек халқининг юксак маънавий фазилатларини, маданий анъаналарини камол топтириш, истеъдодли, ёш ижодкор созандаларни излаб топиш, уларни кашф этиш, миллий мусиқа санъатимизнинг ноёб намуналарини кенг тарғиб қилиш, халқимизнинг қадимий мусиқа асбобларини авайлаб-асраш, мумтоз ва халқ куйларини бойитиш ва ривожлантириш, ёш, келажак авлодни Ватанга муҳаббат, устоз созандалар анъаналарига садоқат руҳида тарбиялаш мақсадида «Ўзбекнаво» гастрол-концерт бирлашмаси, Бухоро вилояти ҳокимияти билан биргаликда **«Асрлар навоси» — кўҳна миллий созлар: най, танбур-сато ва дутор ижрочиларининг 1-Республика кўрик-танловини эълон қилади.**

1998 ЙИЛНИНГ 5-7 МАЙ КУНЛАРИ БУХОРО ШАҲРИДА БЎЛИБ ЎТАДИГАН «АСРЛАР НАВОСИ» 1-РЕСПУБЛИКА КЎРИК-ТАНЛОВИНИНГ АСОСИЙ ШАРТЛАРИ:

Танловда мамлакатимиз театрлари, концерт бирлашмалари ва радио-телевидение жамоаларининг 18 дан 32 ёшгача бўлган яккахон созандалари, олий ва ўрта махсус ўқув юртларининг ёш ўқитувчи ва талабалари иштирок этишлари мумкин.

Танлов иштирокчилари амал қилиши лозим бўлган айрим қоидалар:

а) анъанавий ижрочилик (соз) йўллари, пардалардаги аниқлик;

б) мусиқий асарлар матни ижросини тўғри ифода этиш;

в) найни устоз созандаларга хос нафас ишлатиш маҳорати;

г) ижро давомида устозона ижрочиликка хос миллий мусиқа безакларни, турли хилдаги зарбларни қўллаш;

д) ўз талқинида устоз созандалар ижрочилик услубларини кўрсата билиш;

е) саҳна маданиятига тўла риоя этиш.

Танловда қатнашиш учун (Тошкент шаҳри ва Тошкент вилояти) ҳужжатларни 1998 йил 1 апрелгача «Ўзбекнаво» гастрол-концерт бирлашмасида тузилган 1-Республика ёш созандалар кўрик-танловининг ташкилий қўмитасига (Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 2-уй, «Туркистон» саройи), қолган вилоятлар эса «Ўзбекнаво» бирлашмасининг вилоят бўлимларига 1998 йилнинг 1 апрелигача топширишлари лозим.

Бухоро шаҳрида бўлиб ўтадиган кўрик-танловнинг саралаш танлови барча вилоятларда ва Тошкент шаҳрида 1-15 апрел кунлари бўлиб ўтади.

Танловда иштирок этишни хоҳлаган созандалар қуйидаги ҳужжатларни икки нусхада топширадилар:

а) иштирокчининг варақаси;

б) иш ёки ўқиш жойидан тавсиянома;

в) 13-18 ҳажмдаги 2 дона рангли фото-сурат;

г) уч босқичда ижро этиладиган асарлар.

БИРИНЧИ БОСҚИЧДА — 2 та асар ижро этилади: ўзбек халқ куйларидан битта, бастакорлар асарларидан битта.

ИККИНЧИ БОСҚИЧДА — 2 та асар ижро этилади: ўзбек халқ куйлари (воҳаларга мансуб) битта асар, мақом чолғу ва ашула йўлларидан битта.

УЧИНЧИ БОСҚИЧДА — 3 та асар ижро этилади: танбур-сато, най, дутор, соз ижрочилари мураккаб мақом чолғу куйларидан битта — **Мухаммас ёки Сақил куйларидан бирини мажбурий дастур** сифатида ижро этишлари шарт, ашула йўлларидан (Шашмақом, Фарғона — Тошкент, Хоразм мақомлари) битта асар ва ихтиёрий битта асар.

(Уч босқичнинг тўлиқ дастури иштирокчиларга берилади)

1-, 2- ва 3-босқичдаги ашула йўлларига мансуб мусиқий асарларни танбур ёки дутор жўровозлигида ижро этиш мумкин. Созандалар билан қатнашаётган хонандалар танловдан ташқари иштирок этадилар.

Танлов иштирокчиларининг саҳнага чиқиш навбати «Қуръа» ташлаш орқали аниқланади.

«АСРЛАР НАВОСИ» 1-Республика кўрик-танлови ғолибларига қуйидаги соврин ва мукофотлар топширилади:

ТАНБУР-САТО СОЗ ИЖРОЧИЛАРИ УЧУН:

I ўрин — 50 минг сўм пул мукофоти, I даражали диплом;

II ўрин — 40 минг сўм пул мукофоти, II даражали диплом;

III ўрин — 30 минг сўм пул мукофоти, III даражали диплом.

НАЙ СОЗЛАРИ ИЖРОЧИЛАРИ УЧУН:

I ўрин — 50 минг сўм пул мукофоти, I даражали диплом;

II ўрин — 40 минг сўм пул мукофоти, II даражали диплом;

III ўрин — 30 минг сўм пул мукофоти, III даражали диплом.

ДУТОР ИЖРОЧИЛАРИ УЧУН:

I ўрин — 50 минг сўм пул мукофоти, I даражали диплом;

II ўрин — 40 минг сўм пул мукофоти, II даражали диплом;

III ўрин — 30 минг сўм пул мукофоти, III даражали диплом.

Танловнинг 2-3 ўрин мукофотлари Ҳайъат аъзоларининг қарорига асосан икки ёки учга ҳам бўлиниши мумкин.

Танлов қатнашчиларининг йўл харажатлари уларни тавсия этган ташкилот томонидан қопланади.

Меҳмонхона ва овқатланиш харажатлари Ташкилий қўмита томонидан таъминланади.

(Маълумотлар учун тел: 34-00-43).
ТАШКИЛИЙ ҚЎМИТА

МАННОН УЙҒУР НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ САНЪАТ ИНСТИТУТИ ҚОШИДА ТАШКИЛ ЭТИЛГАН УЧ ОЙЛИК ПУЛЛИК ТАЙЁРЛОВ КУРСИ 1998 ЙИЛДА ИНСТИТУТГА КИРУВЧИ ЁШ ТАЛАБАЛАР УЧУН ҚУЙИДАГИ БЎЛИМЛАРГА ҚАБУЛ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ:

— Драма театри режиссёри;
— Телевидение режиссёри;
— Драма ва кино артисти;
— Мусиқали драма артисти;
— Қўғирчоқ театри артисти.

Мутахассислиги бўйича иқтидорли талабалар ўқишга танлов асосида

ҚАБУЛ ҚИЛИНАДИ.

Талабаларни рўйхатга олиш 1998 йил 15 февралдан бошланади.

Машғулотлар шу йилнинг 1 мартидан шанба ва якшанба кунлари институт ўқув театрида ўтказилади.

Манзил: Ю. Ражабий кўчаси, 77. Маълумот учун тел: 56-45-68.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси жамоаси газета бўлим мудири Абдунаби Ҳайдаровга онаси **Қумри ая** вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси Нурмуҳаммад Қобуловга умр йўлдоши **Онабиби ҚОБУЛОВА** вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор қилади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси Жабборов Тўра Мирзога укаси **Шокир ЖАББОРОВ** вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси, филология фанлари доктори Турсуной Ҳамидовага умр йўлдоши **Турсунбой РЎЗИБОЕВ** вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси ёзувчи ва кинодраматург Фарҳод Мусажоновга онаси **Башорат ая ИСЛОМОВА** вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
1998 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона телефони— 133-52-91

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Аҳмад ОТАБОЕВ

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 01027. 20265 нусхада босилди. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6